

Injilub Nguuru Yàlla

Mooy saafara bi!

**Ndax xam nga ne Yeesu nee na muj gi du ñëw bala ñu yégle
Nguuru Yàlla ci àdduna bi ngir mu doon seede?**



**"Ganaar gi dina dëkk ak mbaam-xuux mi... Duñu lor, duñu yàq
ci sama tund wu sell wépp, Ndaxte suuf si dina fees ak
xam-xamu Boroom bi, ni ndox yi feesalee géj gi."
(Yisaya 11:6,9)**

Ci

Bob Thiel, Ph.D.

Injilub Nguuru Yàlla

Mooy saafara bi!

Ci Bob Thiel, Ph.D.

Copyright ©2016/2017/2018/2019/2022/2025/2026 by Nazarene Books. Edition 3.0. Booklet produced for the *Continuing* Church of God and Successors, a corporation sole. P.O. Box 109, Grover Beach, California, 93483, U.S.A. ISBN: 978-1-63660-113-7.

Lu tax doomu aadama mēnuño faj seeni jafe-jafe?

Ndax xam nga ne li Yeesu njëkk a waare ak li mu mujj a waare, li Biibël bi wax, dafa jëm ci xebaar bu baax bu Nguurug Yàlla?

Ndax xam nga ne Nguuru Yàlla la ndawul apostol yi ak ñi leen njëkk a topp doon jox cër?

Ndax Nguuru Yàlla mooy nitug Yeesu? Ndax Nguuru Yàlla mooy Yeesu di dund ci ñun léegi? Ndax Nguuru Yàlla ab nguur gu wér gu nar a ñëw la? Ndax dinga gëm li Biibël bi jàngale?

Lan mooy nguur? Lan mooy Nguuru Yàlla sax? Lan la Biibël bi jàngale? Lan la jàngu Kiristiyaŋ bu njëkk ba daan jàngale?

Ndax xam nga ne muj gi du ñëw bala ñu waare Nguuru Yàlla ci àdduna bi ngir mu doon seede?

Nataal bi nekk ci xët wu njëkk wi dafa wone ab xaj bu tēddoo ak ab lëw, te Burdine Printing and Graphics a ko defar. Nataal bi nekk ci xët wu mujj wi, ab pàcc la ci tabax bu njëkk bu Jàngu Yàlla bu Yerusalem, te Doktoore Bob Thiel moo ko jël ci atum 2013.

Li ci biir

1. Ndax nit ñi am nañu saytu yi? xët 4
 2. Ban Injiil la Yeesu waare woon? xët 9
 3. Ndax Nguuru Yàlla xameesoon na ko ci Kóllare gu Yàgg ga? xët 20
 4. Ndax Ndaw yi jàngale woon nañu Injiilu Nguur gi? xët 26
 5. Ay cëslaay yu bokkal ci Testamaa bu Bees bi jàngale woon nañu Nguuru Yàlla. xët 35
 6. Eglis yu Greko-Rom yi dañuy jàngale ne Nguur gi am na solo, Waaye... xët 54
 7. Lu tax Nguuru Yàlla? xët 61
-
- Xibaari jukkoo* xët 68

Bataaxal: Téere bii, ab tekki la bu xarala gu artifiisiel def ci version Angale bi. Looloo tax, am na ay baat yu mën a bañ a nuroo bu baax ak ni mu njëkkee nekke, waaye yaakaar nañu ne jege nañu ko. Version Angale bi, mën ngeen koo am ci internet bi ci neen ci www.ccog.org.

1. Ndax nit ñi am nañu saytu yi?

Àdduna bi am na ay jafe-jafe yu bare.

Nit ñu bare amul ñam. Nit ñu bare ñu ngi leen di nangu. Nit ñu bare ñu ngi dund ci ñàkk. Réew yu bare am nañu boru yu diis. Xale yi, ba ci ñi judduwul sax, ñu ngi leen di fitnaal. Féebur yu garab mēnatul dara, loolu di sonal doktoor yu bare. Dëkk yu mag yu industri yi, seen ngelaw dafa tilim lool ba tax mēnul a wér. Politicien yu wuute ñu ngi xuppe xare. Attaque terroriste yi ñu ngi wey di am.

Ndax njiti àdduna bi mēn nañoo faj jafe-jafe yi doomu aadama di daj?

Ñu baree dañu ko xalaat.

Jubluwaay bu bees bu àdduna sépp

Ci 25 Sàmbar 2015, ginnaaw bi Paab Fransuwa, Paab bu Wataayikàn bi, defee waxtaanam bu njëkk bi, 193 réewi Mbootaayu Réew yi (MR) wote nañu ngir jëfe "17 Jubluwaayi Yokkute yu Sax" yi ñu tudde woon yenn saa yi *New Universal Agenda*. Ñoo ngii 17 jubluwaayi MR yi:

Jubluwaay 1. Jeexal ñàkk ci bépp melokaanam, fépp.

Jubluwaay 2. Dàq xiif gi, am kaaraangeg lekk, yokk njariñu lekk gi, te jëmal kanam mbay mu sax.

Jubluwaay 3. Wóoral dund gu wér ak yokk wérgu-yaramu ñépp, ci bépp at.

Jubluwaay 4. Wóoral njàng mu baax, mu ñépp bokk te am njariñ, te yékkati itam cér yi ñépp di am ngir mēn a jàng seen dund gépp.

Jubluwaay 5. Am yamale ci diggante góor ak jigéen te jox kàttan jigéen ñi ak jànx yi yépp.

Jubluwaay 6. Wóoral ne ndox ak setal am nañu ngir ñépp, te ñu koy saytu ci anam gu sax.

Jubluwaay 7. Wóoral ag jot ci kàttan gu yomb, gu wóor, gu sax te jekk ngir ñépp.

Jubluwaay 8. Jëmal kanam yokkuteg koom-koom gu sax, gu ñépp bokk tey yéwén, liggéey gu mat te am njariñ, ak liggéey bu rafet ngir ñépp.

Jubluwaay 9. Tabax ay jëfkaay yu dëgër, jëmal kanam indastiriyalisasiyon bu boole ñépp te sax, te dëfël yeesal.

Jubluwaay 10. Wàññi wuutele gi ci biir réew yi ak ci diggante réew yi.

Jubluwaay 11. Def dëkk yi ak dëkkuwaay yi ñu ubbeeku, am kaaraange, man a jammaarloo ak jafe-jafe te sax.

Jubluwaay 12. Wóoral ay doxalinu jëfandikoo ak defar yu sax.

Jubluwaay 13. Jël ay matuwaay yu gaaw ngir xeex soppiku klimaa bi ak ay jeexitam.

Jubluwaay 14. Sàmm te jëfandikoo ci anam gu sax géej yi, déeg yi ak alali géej yi ngir yokkute gu sax.

Jubluwaay 15. Aar, yeesalaat te jëmal kanam jëfandikoo gu sax gu ekosistem yu suuf si, saytu àll yi ci anam gu sax, xeex tàkk-der, te taxawal ak dellu ginnaaw yàqu-yàqu suuf si, ak taxawal ñàkk gu ñeel xeeti dund yu wuute yi.

Jubluwaay 16. Jëmal kanam ay askan yu am jàmm te boole ñépp ngir yokkute gu sax, taxawal yoon ngir ñépp, te tabax ay kureel yu doxee bu baax, yu leeral seeni jëf te boole ñépp ci bépp peg.

Jubluwaay 17. Dëgéral péey yi ngir jëfe te yeesalaat booloo gu àdduna bi ngir yokkute gu sax.

War nañu doxal jubluwaay bii lépp laata atom 2030, te itam ñu ngi koy woowe Jubluwaayu 2030 ngir Yokkute gu Sax. Dafa jublu ci faj jafe-jafe yi doomu aadama di daj, jaare ko ci ay àtte, njàngale, ak liggéeyandoo ci diggante réew yi ak ci diggante diine yi. Donte ay jubluwaayam yu bare

baax nañu, am na ci ay doxalinam ak ay peggam yu bon (seetal Jenees 3:5). Jàngato bii tamit dafa àndoon ak téereb Paab bii fi jàll, Paab Fransuwa, bi tudd *Laudato Si*. Paab Leo XIV tamit waxoon na ay kàddu ngir jàppale jàngato 2030 bii.

"Jubluwaay bu Bees bu Àdduna Sépp" mën nañu ko woowe "Jubluwaay bu Bees bu Katolik" ndaxte baat bii di "katolik" tekki na "bu àdduna sépp." Paab Fransuwa woo na nangu gi ci ajanda bii, "ab firnde bu am solo bu joxe yaakaar."

Ngir topp ci déggoo bu Mbootaayu Xeet yi, amoon na ab ndaje ca Paris ci weeru Desàmbar 2015 (bu ñu tudde ci anam gu ofisel *21st Conference of the Parties to the UN Framework Convention on Climate Change*). Paab Fransuwa tamit rafetlu na déggoo gu àdduna googu te digal réew yi "ñu topp bu baax yoon wi ñu war a jaar, te gën di yokk seen bennoo."

Lu ëpp ci réewi àdduna bi déggoo nañu ci déggoo yu Paris yi, yu amoon ay jubluwaay yu leer ci wàllu wërngël-képpar ak ay jàppale yu xaalis. (Ci ginnaaw loolu, Njiitu Amerig bi Barack Obama siñe woon na ab këyit ngir Amerig boka ci lii ci atum 2016, waaye ci atum 2017, Njiitu Amerig bi Donald Trump wax na ne Amerig du nangu déggoo yu Paris yi te génne na Amerig ci. Lii jur na mer gu réy ci àdduna bi te tax na Amerig sori ak Tugal ak yeneen barab yu bare ci àdduna bi.) Paab Fransuwa wax na ne nit ñi "di nañu tas" suñu deful soppi yu aju ci klimaa bi.

Donte kenn bëggul noyyi ngelaw lu tilim, xiif, ñàkk, nekk ci jafe-jafe, ak yeneen, ndax jéem-jéemi doomu aadama ngir jot ci jubluwaayi agenda 2030 bu Mbootaayu Xeet yi ak/walla déggoo Paris yi dina faj jafe-jafe yi doomu aadama di daj?

Jëf yi Mbootaayu Xeet yi amal

Mbootaayu Xeet yi, ñu sos ko te samp ko ci 24 Oktoobar 1945, ginnaaw Ñaareelu Xareb Àdduna bi, ngir fàggu beneen xare bu ni mel ak ngir jéem a taxawal jàmm ci àdduna bi. Bi ñu ko sosee, Mbootaay gi amoon na 51 réew yu boka; léegi nag, 193 la.

Am na ay téeméeri xare, bu dul ay junniy xare, ci àdduna bi yépp li dale ca bi Mbootaayu Xeet yi sosoo, waaye amagul ba léegi li ñu mën a woowe Ñetteelu Xareb Àdduna bi.

Ñenn ñi gëm nañu ne jàppalanteg réew yi, ni ko Mbootaayu Réew yi di wax ne daf koy taxawal, bu ñu ko boolee ak doxalin wu jëm ci jàppalanteg diine yi ak booloo gi Paab Leo XIV ak yeneen njiiti diine yu bare di jéem a taxawal, dina indi jàmm ak tawfeex.

Waaye, li Mbootaayu Xeet yi fi defoon ba léegi ngir def lii, jëf ju rafet lañu ci gisul. Tekk ci loolu, ay xare yu bare am na, li dale ba Mbootaayu Xeet yi sosoo, te ay milyonji nit ñoo ngi xiif, di ay lawbenj, walla ñu nekk ci ñàkk gu metti.

Ay fukki at ci ginnaaw, Mbootaayu Xeet yi tàmbali woon na jëfe ay Jubluwaayam yu Magal Yokkute. Am na juróom-ñetti jubluwaay yu yokkute, waaye loolu jàllul, ba ci Mbootaayu Xeet yi ci boppam sax. Kon, ci atum 2015, ñu nangu li ñu tudde "17 Jubluwaay yu Yokkute yu Sax". Ñenn ñi am nañu ci yaakaar. Ñenn ñi jàppe ko ne ab gént la rekk bu amul fumu jaar.

Ci lu jëm ci utopi, ci 6 mee 2016, Paab Fransuwa, ca jamono jooju, nee woon na dafa gént benn utopi bu yéwén ci Yuropp, te jàngoom mën na koo dimbali kontinan bi mu am ko. Waaye, géntu Paab boobu dina mujj doon ab gént bu bon (seetal Apokalips 18).

Mën na am liggéeyandoo ak ndam, waaye...

Ternu Merriam Webster dafa wax ne utopie mooy "ab bërëb bu ñu xalaat rekk, bu nguur gi, yoon yi, ak dundinu askan wi mat sëkk." Biibël bi dafa jàngale ne nit ñi mënunu faj seeni jafe-jafe ci seen bopp:

Boroom bi, xam naa ne doxinu nit nekkul ci boppam; te kenn mënul saytu ay jéegoom.

Biibël bi dafa jàngale ne jàppalante diggante réew yi dina tas:

16 Yàqu-yàqu ak naqar a nekk ci seeni yoon; 17 te yoonu jàmm xamunu ko. 18 Tiitaange Yàlla nekkul ci seeni bët. (Rom 3:16-18)

Waaye, nit ñu bare ñoo ngiy liggéey ngir am askan wu mat sèkk ci seen xalaat, te sax yenn saa yi ñu jéem ci boole diine. Waaye lu néew la ci ñoom ñiy nangu topp yoonu Yàlla ju wóor ji. Lii tekkiwul ne du am benn jëm-kanam ci jubluwaayi Mbootaayu Xeet yi walla bu Wataayik. Dina am yenn (te yu bare ci jubluwaay yi baax nañu), ak itam ay dellu ginnaaw.

Dëgg-dëgg, te xéj-na ginnaaw xare bu metti, dinañu déggoo ci benn xeetu déggoo bu àdduna bi yépp te dëggal ko (Daniel 9:27). Bu loolu amee, ñu bare dinañu juum gëm ne nit ñi ñoo fas-yéene taxawal askan wu gën a jàmm te mel ni lu ñu nànt.

Ñu bare dinañu naxiku ci 'jëm-kanam gu matale' gu àdduna sépp gi (seetal Ezekiel 13:10) ak itam ci ay firnde yu wuute ak ay kéemtaan (2 Tesalonik 2:9-12). Waaye Biibël bi nee na jàmm jooju du sax (Daniel 9:27; 11:31-44), donte li njiit yi mën a wax (1 Tesalonik 5:3; Yisaya 59:8).

Xalaat bi naan, buñu ci génnee Yeesu (seetal Yowanna 15:5; Matiye 24:21-22), nit ñi mën nañoo indi àdduna ju mat sèkk ci jamono ju bon jii ñu nekk, ab njoblaŋ la (Galat 1:3-10).

Su fekke ne nit ñi rekk mënunu taxawal dëkk bu mat sèkk, ndax am na benn xeetu dëkk bu mat sèkk bu mën a am?

Waaw

Nguuru Yàlla dina gënal àddina bii lool, te gannaaw loolu, ba fàww.

2. Ban Injiil la Yeesu waare woon?

Biibël bi dafa jàngale ne benn askan bu mat sëkk, bu ñu tudde Nguuru Yàlla, dina wuutu nguurum doomu aadama yi (Daniel 2:44; Apokalips 11:15; 19:1-21).

Bi Yeesu tambalee liggéeyam bu ñépp gis, mu tàmbalee na ci waare **xebaar bu baax bu Nguuru Yàlla**. Lii mooy li Màrk nettali:

Bi ñu tëjje Yaxya ca kaso ba, Yeesu ñëw na Galilée, di waare xebaar bu baax bu nguurug Yàlla, di wax ne: «Jamono ji mat na, te nguurug Yàlla jege na. Bóre leen, te gëmleen xebaar bu baax bi.»

Baat bii di injil mi ngi jóge ci baat bu waa Geres bindoon *euangelion*, te li mu tekki mooy "xibaar bu baax" walla "xibaar yu neex." Ci Kóllare gu Bees gi, baat bu waa Angale bi di "kingdom," bu jëm ci nguurug Yàlla, ñu ngi ko tudd lu tollu ci 149 yoon ci NKJV bi ak 151 ci *Douay Rheims Bible* bi. Mi ngi jóge ci baat bu waa Geres bi ñu bindee *basileia*, te li mu tekki mooy nguur gi walla àtteb buur.

Nguur yu nit ñi, ak nguurug Yàlla, am nañu buur (Apokalips 17:14), dañoo tas ci benn gox (Apokalips 11:15), am nañu ay àtte (Yisaya 2:3-4; 30:9), te am nañu ay njiit (Luk 13:29).

Lii mooy njàngale mu njëkk mu Yeesu joxe ci kanamu mbooloo mi, te Matiye bind ko:

Te Yeesu dafa doon weur Galilée gépp, di jàngale ci seeni sinagog, di waare xebaar bu baax bu nguur gi.

Matiye itam bind na:

Kon Yeesu dafa doon weur ci dëkk yépp ak dëkk-dëkkaan yi, di jàngale ci seeni sinagog, di waare xebaar bu baax bu nguur gi.

Testamaa bu Bees bi dafa wone ne Yeesu dina nguuru ba fàww:

Te dina nguuru kër Yakub ba fàww, te nguuram du jeex mukk.

Luk dafa bind ne li taxoon ñu yónni Yeesu mooy mu waare Nguuru Yàlla.

Seetlul li Yeesu jàngale woon:

Mu ne leen: "Faww ma waare nguurug Yàlla ci yeneen dëkk yi itam, ndaxte loolu lañu ma yónni." (Luk 4:43)

Mës ngaa dégg ñu koy waare loolu? Ndax mës ngaa xam ne li taxoon ñu yónni Yeesu mooy mu waare Nguuru Yàlla?

Luk dafa bind itam ne Yeesu dem na di waare Nguuru Yàlla:

Te ndaw yi, bi ñu dellusee, nettali nañu ko lépp li ñu defoon. Mu jël leen, dem ak ñoom ci sutura ci benn barab bu neen bu bokk ci dëkk ba ñu naan Bethsaida. Waaye mbooloo mi bi ñu ko xamee, topp nañu ko; mu daldi leen dalal, wax ak ñoom ci nguurug Yàlla. (Luk 9:10-11)

Yeesu jàngale na ne Nguuru Yàlla mooy war a nekk li gën a am solo ci ñi ko bëgg topp:

Waaye, wutal njëkk nguurug Yàlla ak jubam, (Matiye 6:33)

³¹ Waaye, wutleen nguurug Yàlla, te loolu yépp dinañu leen yokkal.

³² Buleen ragal, mbooloo mu tuuti mi, ndaxte seen Baay bëgg na leen jox nguur gi. (Luk 12:31-32)

Kereceen yi war nañoo WUT BU JÈKK Nguuru Yàlla. Loolu, dañu koy def ci jàpp ne mooy seen mbir mu gën a am solo, di dund ni ko Kirist bëggee ñu dunde, te di xaar ak mbégte dellusi gi ak nguuram. Waaye, ñu bare ci ñiy wax ne Kirist lañu gëm, dañu wut Nguuru Yàlla bu jëkk rekk, waaye sax xamuñu lan la. Ñu bare itam gëm nañu ci juum ne bokk ci politigu àdduna mooy li Yàlla bëgg ci Kereceen yi. Ci li ñu xamul Nguuru Yàlla, dañu

Dañu war a dund léegi ni mu ware, walla ñu xam lu tax nit ñi am ayib yu bare.

Seetal itam ne nguur gi dinañu ko jox ab mbooloo mu tuuti (seetal Rom 11:5). Dafa laaj sukkandiku ngir bëgg bokk ci mbooloo mu tuuti mu dëgg mi.

Nguuru Yàlla taxawagul ci kaw suuf.

Yeesu jàngale na ne ñi ko topp war nañoo ñaan ngir nguur gi ñëw, loolu di firndeel ne amaguñu ko ba léegi:

⁹ Suñu Baay bi nekk asamaan, ñu teddal sa tur. 10 Sa nguur na ñëw. Sa coobare na am ci kaw suuf. (Matiye 6:9-10)

Yeesu yónni na taalibeem yi ñu dem waare Nguuru Yàlla:

1 Kon, mu woo fukk ak ñaari taalibeem yi, jox leen kàttan ak sañ-sañ ci ibliis yépp, ak ngir faj jàngoro yi. 2 Mu yónni leen ngir ñu dem waare nguurug Yàlla. (Luk 9:1-2)

Yeesu jàngale woon na ne moom ci boppam rekk du woon nguur gi, ndaxte nguur gi taxawagul woon ci kaw suuf ca jamono jooju, te looloo taxoon mu dul woon dàq jinné yi ci turam ca jamono jooju:

Waaye su ma génnee jinné yi ci Xelum Yàlla, kon na wóor ne nguurug Yàlla agsi na ci yéen. (Matiye 12:28)

Nguur gu dëgg gi ci kanam la nekk—du léegi ni ko Maark wonee:

Te su sa bët taxee nga def bàkkaar, bënn ko. Gën na la nga dugg ci nguurug Yàlla ak benn bët, te bañ a am ñaari bët, ñu sànni la... (Mark 9:47)

²³ Yeesu seet nañu wër, nee na taalibeem yi: "Naka la jafe ci ñi am alal ñu dugg ci nguurug Yàlla!" ²⁴ Te taalibe yi jaaxle nañu ci kàddu gi. Waaye Yeesu tontu na leen waat ne: "Sama doom yi, jafe na lool ñi wóolu alal dugg ci nguurug Yàlla!" ²⁵ Yomb na gëmbu jaar ci xolu pëñ, te du gëmbu dugg ci nguurug Yàlla." (Mark 10:23-25)

Dëgg-dëgg laa leen wax, dumaati naan ci meññeefu reseñ ba keroog bés boobu ma koy naane bu bees ci nguurug Yàlla. (Mark 14:25)

43 Yosef bu Arimatéa, benn kilifa gu mag ci pénc ma, te moom itam dafa doon xaar nguurug Yàlla, ñëw, am fit... (Mark 15:43)

Yeesu jàngale na ne nguur gi bokkal ci àdduna bu tey bi:

Yeesu tontu na ne: "Sama nguur, du ci àddina bii la jóge. Su fekkoon ne sama nguur ci àddina bii la jóge woon, samay jaam dinañu xeex, ngir ñu bañ ma jàppal Yawut yi; waaye léegi sama nguur du fi jóge." (Yaari 18:36)

Yeesu jàngale na ne Nguur gi dina ñëw ginnaaw bu mu dellusee niki Buuram:

³¹ "Bu Doomu Aadama ñëwee ci ndamam, ak malaaka yu sell yépp ànd ak moom, kon dina toog ci nguurug ndamam. ³² Mbooleem xeet yi dinañu ko dajeel ci kanamam, te dina leen séddale, ni ab sàmm di séddale xaritam ak ay bëyem. ³³ Te dina teg gannaaru yi ci ndeyjooram, waaye bëy yi ci càmmooñam. ³⁴ Booba Buur bi dina wax ñi nekk ci ndeyjooram ne: 'Kaayleen, yéen ñi ma Baayam barkeel, dontooleen nguur gi ñu leen waajal la dale ca sosug àddina. (Matiye 25:31-34)

Ndaxte Nguuru Yàlla nekkul fii, duñu gis àdduna ju mat sëkk ba keroog ñu ko samp. Ndaxte ñu bare xamuñu Nguuru Yàlla, duñu mën a xam naka la nguuram gu am mbëggeel di doxee.

Nguuru Yàlla du ñëw "ba matug ñi dul Yawut yi duggee" (Rom 11:25)—te loolu amagul ba léegi.

Naka la Yeesu waxe ne Nguur gi mel na?

Yeesu joxe na ay misaal ngir leeral nu Nguuru Yàlla mel:

²⁶ Mu ne, "Nguuru Yàlla da mel ni ku daan wisaare doom ci suuf, ²⁷ di nelaw guddi ak di yewwu bëccëg, te doom ji di sax di magg, te moom xamul naka la amee. ²⁸ Ndaxte suuf si mooy meññ meññeefam ci boppam: njëkk xob bi, ginnaaw loolu njobbaxtal bi, ginnaaw loolu pepp bu mat bi ci njobbaxtal bi. ²⁹ Waaye bu pepp bi ñoree, dafay gaaw a dugal sikkitam, ndaxte waxtu wuññi gi jot na.» (Mark 4:26-29)

¹⁸ Mu neeti, "Naka la nguurug Yàlla mel? Te ak lan laa ko mëna méngale?" ¹⁹ Dafa melni doomub mustard bu benn góor jël teg ci toolam; mu sax, mu màgg, mu doon garab gu mag, te picc yu asamaan yi def seeni sëf ci ay car-caram." ²⁰ Mu waxaat ne, "Ci lan laay méngale Nguuru Yàlla?" ²¹ Dafa melni xorom, bu jigéen jël tek ci ñetti koppu fariñ ba mu xoromale lépp." (Luk 13:18-21)

Nettali yii dañuy wone ne, ci njëlbeén gi, Nguuru Yàlla dafa tuuti lool, waaye dina yokku ba mag—te mujj gi dina àttan àddina ju amul dayo.

Luk dafa bind tamit:

Dinañu jóge penku ak sowu, bëj-gàннаar ak bëj-saalum, te toog ci nguurug Yàlla. (Luk 13:29)

Kon, Nguuru Yàlla dina am nit ñu jóge ci àdduna bépp. Du taxaw rekk ci ñi am askanu Israyil walla ci xeet yu wóor. Nit ñi, jóge fu nekk, ñoo fay toog ci nguur googu.

Luk 17 ak Nguur gi

Luk 17:20-21 dafa jaaxal ñenn ñi. Waaye bala ñoo ci dugg, xamal ne nit ñi dinañu lekk dëgg-dëgg ci Nguuru Yàlla:

¹⁵ "Barkéel na ki lekk mburu ci nguurug Yàlla!" (Luk 14:15)

Ndaxte nit ñi dinañu lekk ci Nguuru Yàlla (ci kanam), du rekk lenn lu ñu teg ci seen xol léegi, donte am na ay tekki walla ay dégg-dégg yu juum ci Luka 17:21 yu leneen wax.

Tekki AFV bu Luka 17:20-21 mën na dimbali ñenn ñi ñu dégg:

²⁰ Bi Farisen yi ko laajee kañ la nguurug Yàlla di ñëw, mu tontu leen ne: "Nguurug Yàlla du ñëw ci anam gu ñu koy gis; ²¹ te duñu wax ne, 'Mungi fii!' walla, 'Mungi foofu!' Ndaxte, gis ngeen ko, nguurug Yàlla mi ngi ci seen biir." (Luqa 17:20-21, AFV; seetal itam tekki NASB ak ESV)

Gisal ne Yeesu mi ngi doon wax ak Farisen yi soppikuwul woon, ñu nekkoon ci seen yaram tey naaféq. Yeesu "tontu leen," — Farisen yi ñoo laajoon Yeesu laaj bi. Bañ nañu koo nangu.

Yeesu tamit waxu fi woon ci benn egëlis bu waroon a sosu léégi-léégi. Te itam, waxu fi woon ci ay xalaat yu nekk ci bopp bi walla ci xol bi.

Yeesu dafa doon wax ci NGUURam! Farisen yi laajunu woon ko ci jàngu. Xamuñu woon dara ci jàngu bu bees bi waroon a sosu. Laajunu woon ko ci benn xeetu yëg-yëg bu rafet rekk.

Su kenn xalaatee ne Nguuru Yàlla mooy EGLIS bi — te Nguuru Yàlla dafa nekkoon "ci biir" Farisen yi — ndax EGGLIS bi moo nekkoon ci biir Farisen yi? Ci lu leer déédéet!

Gis nga ne, jeexital bu ni mel dafa doy waar, déet? Donte am na ay tekki yu Protestant yu tekki benn xaaj ci Luka 17:21 ne "Nguuru Yàlla mi ngi ci biir yéen" (NKJV/KJV), sax tekki bu bees bu Katolik bu *New Jerusalem Bible* tekki na ko ni mu waree ne "nguuru Yàlla mi ngi ci seen biir."

Yeesu moo nekkoon ci biir Farisen yi—Moom la waroon a nekk Buurub Nguur googu. Léegi nak, Farisen yi dañoo foogoon ne ñoom ñoo doon xaar Nguuru Yàlla. Waaye, li ñu ko doon déggee dëggul woon. Yeesu leeral na ne du Nguur gu ñeel Yawut yi rekk, te du yam ci benn gox rekk, ni ñu ko foogee woon (te itam du benn egëlis ni ñenn ñi ko gëm léegi). Nguuru Yàlla du doon rekk benn ci nguur yu bare yu nit ñi tey gis, yu nit ñi mën a wone walla ñu gis, te ne, "Moo ngii fii" walla "Nguur gi foofu la."

Yeesu, ci boppam, dafa juddu woon ngir nekk BUUR bu Nguurug Yàlla googu, ni mu ko waxee leer Pilat (Yowanna 18:36-37). Xamal ne Biibël bi dafa faral di jëfandikoo baat yu melni "buur" ak "nguur" ci anam gu ñu leen di wuuteelul (misal: Daniel 7:17-18,23). Buurub Nguuru Yàlla gu ñëw gi, ca jamono jooju, mu ngi doon taxaw ci wetu Farisen yi. Waaye ñoom nanguwuñu ko woon ne mooy seen buur (Yowanna 19:21). Bu dellusee, àdduna dina ko bañ (Apokalips 19:19).

Yeesu, ci ay aaya yu topp ci Luqa 17, dafa wéy di leeral dikkam gu ñaareel gi, bu Nguuru Yàlla di àtte ÀDDINA SÉPP (ci tekki Moffatt):

²² Mu ne taalibeem yi: "Am na ay bés yu di ñëw, yoo xamne dingeen ciy yàkkamti bu metti ngir gis benn bés ci Doomu Aadama, waaye dingeen ko gisul. ²³ Nit ñi dinañu ne, 'Gisleen, mi ngi fii!' 'Seetlul, fii la nekk!' waaye buleen génn, buleen leen dàq, ²⁴ ndaxte ni melax di melaxee ci asamaan bi, jóge ci benn wet ba ci beneen, noonu la Doomu Aadama di nekke ci bésam. ²⁵ Waaye fàww mu jàll jàmm-jàmm yu metti, te xeet wii di ko bañ. (Luk 17:22-25, Moffatt)

Yeesu dafa wax ci melax buy melax, ni mu ko waxe ci Matiye 24:27-31, di firndeel dikkam gu ñaareel ngir JOKKOO àddina sépp. Yeesu nee wul ne askanam duñu ko gis bu dellusee—dinañu ko gis (seetal Ayub 1:11).

Waaye, ñu bare duñu ko xamme ni seen BUUR (Apokalips 11:15) te dinañu xeex ak Moom (Apokalips 19:19)! Ñu bare dinañu foog ne Yeesu mooy Antikrist. Yeesu waxul woon ne Nguuru Yàlla mi ngi woon ci biir Farisen yooyu—wax na leen feneen ne duñu dugg ci Nguur gi ndax seen naaféq (Matiye 23:13-14). Te itam, Yeesu waxul woon ne Eglis bi mooy Nguur gi.

Nguuru Yàlla, lu doomu aadama dinañu bés benn mën a dugg ci la — niki ci dekki gu ñu jekk! Teewul, sax Ibraayim ak yeneen maam yi, agagul fa (seetal Ebr 11:13-40).

Ndaw yi xamoon nañu ne, ci jamono jooju, Nguuru Yàlla nekku fi woon ci seen biir, te dafa waroon a feeñ ni ko li topp, li ñëw ginnaaw Luka 17:21, di wonee:

Léegi nag, bi ñu déggee loolu, mu nettali leen beneen misaal, ndaxte jege woon na Yerusalem te itam dañu foogoon ne nguurug Yàlla dina feeñ ci saa si. (Luk 19:11)

Nguur gi leer na ne ci kanam la nekkoon.

Naka nga xamee ne Nguur gi jege na? Ngir tontu ci laaj boobu, Yeesu lim na ay xew-xewi yu yégle (Luqa 21:8-28) ba noppi jàngale na:

29 Xoolal garabu fig bi ak garab yépp. 30 Bu ñu tàmbalee meññ, dingeen gis te xam seen bopp ne tangoor jege na. 31 Noonu itam yéen, bu ngeen gisee yile mbir di am, xamleen ne nguurug Yàlla jege na. (Luk 21:29-31)

Yeesu bëggoon na askanam topp xew-xewi yu yonent yi ngir xam kañ la Nguur gi di ñëw. Yeesu tamit waxoon na askanam ne nañu di yewwu te di bàyyi xel ci xew-xewi yu yonent yi (Luqa 21:36; Makk 13:33-37). Waaye, doonte Yeesu wax na loolu, ñu bare duñu fonk topp xew-xewi àdduna bi yu lëkkalook yonent yi.

Ci Luqa 22 ak 23, Yeesu wonewaat na ne Nguuru Yàlla lu nar a am ci kanam la woon, bi mu doon jàngale:

¹⁵ "Ak bëgg-bëgg bu réy laa bëggoon a lekk Pàkk bii ak yéen bala maa sonn; ¹⁶ ndaxte maa ngi leen di wax ne, duma ko baatati ba kera mu mat ci nguurug Yàlla." ¹⁷ Ci noonu mu jël ndab li, sant Yàlla, ne, "Jël leen li, séddoo ko ci seen biir; ¹⁸ ndaxte maa ngi leen di wax ne, dumaatumaa naan ci meññeefu reseñ bi ba mbiri Yàlla di ñëw." (Luk 22:15-18)

³⁹ Waaye benn ci bon-bonkat yi ñu takkanteel ak moom ci kuruwaa bi, dafa doon wax lu ñaaw ci moom, di naan: «Su fekke ne Yaa di Almasi bi, musal sa bopp te musal ñun itam.» ⁴⁰ Waaye moroomam bi dafa ko dàq, ne ko: «Ndax ragaluloo Yàlla sax? Ndaxte yaw itam ci àtte bi nga nekk ak moom. ⁴¹ Te ñun, dëgg lañu ko yeyoo, ndaxte li ñu def lañu ñuy fay, waaye kii deful benn lu bon." ⁴² Mu ne Yeesu: «Sama Boroom bi, fàtteliku ma bu ngeen agsee ci sa nguur.» ⁴³ Waaye Yeesu ne ko: «Dëgg laa la wax, tey jii dinga ànd ak man ca Paradis.» (Luk 23:39-43, Aramaic in Plain English)

Nguuru Yàlla ñëwul woon ci saa si ñu reye Yeesu, ni ko Maark ak Luuk ñoom ñaar ñépp wongee:

43 Yosef bu Arimathea, benn kilifa gu mag ci pénc mi, te moom itam dafa doon xaar nguurug Yàlla, ñëw, am fit... (Mark 15:43)

Moom, waa Arimathea la woon, di benn dëkku Yawut yi, te moom itam dafa doon xaar nguurug Yàlla. (Luk 23:51)

Ginnaaw dekkite la (1 Korinse yi 15:50-55) ne Kereceen yi dinañu judduwaat ngir dugg ci Nguuru Yàlla, ni ko Yowanna bindee:

³ Yeesu tontu ko ne ko, "Dëgg-dëgg laa la wax, ku judduwaatul, du gis nguurug Yàlla." ⁴ Nikodeem ne ko, "Naka la nit mēnee judduwaat bu màggee? Ndax mēn na dugg ñaareelu yoon ci biir ndeyam ba judduwaat?" ⁵ Yeesu tontu ne ko, "Dëgg-dëgg laa la wax, bu kenn juddoo ci ndox ak Xel mi, du mēn a dugg ci nguurug Yàlla. (Yowanna 3:3-5)

Askanu Yàlla rekk ñoo di gis Nguuru Yàlla gu mujj ga, ginnaaw junni-junniy at yi.

Léegi nag, gënleen a xam ne ginnaaw bi Yeesu dekke ci dee, mu dellu waat di jàngale Nguuru Yàlla:

Te itam, ginaaw naqar yi mu jànkooteel, won na boppam mu dund ci ay firnde yu wér te wóor, ñu gis ko ci diirub ñeent-fukki fan, te muy wax ak ñoom ci mbirum nguurug Yàlla. (Jëf yi 1:3)

Waare ju njëkk ji ak ju mujj ji Yeesu defoon, ci Nguuru Yàlla lawoon! Yeesu ñëwoon na ni ndaw ngir jàngale ci Nguur googu.

Yeesu tamit moo digal Yowanna ndawul Yàlla mu bind ci Nguuru Yàlla gu junni-at gi nar a nekk ci kaw suuf. Seetlul li mu digaloon Yowanna mu bind:

Gis naa ruwi ñi ñu dagge boppam ngir seede bi ñu seede Yeesu ak kàddug Yàlla, te jaamu wuñu woon mala wi mbaa nataalam, te amulooñu woon màndargaam ci seeni jëb mbaa ci seeni loxo. Te ñu dund, te nguurandoo ak Kirist lu tollu ci junniy at.

Kiristiyen yu njëkk ya jàngale woon nañu ne Nguuru Yàlla gu junni-ati gi ci kaw suuf lay nekk te dina wuutu nguur yi ci àdduna bi, ni ko Biibël bi jàngale (seetal Apokalips 5:10, 11:15).

Lu tax, su fekke Nguuru Yàlla am na solo lool, lu ëpp ci nit ñi dégguñu ci lu bari?

Benn pàcc bi mooy ndax Yeesu dafa ko tudde mbóot:

Te mu ne leen: «Yéen, jox nañu leen ngir ngeen xam mbóotum nguurug Yàlla; waaye ñi nekk ci biti, lépp day ñëw ci ay léeb. (Mark 4:11)»

Ba tey jii sax, Nguuru Yàlla gu dëgg gi, mbóot la ci ñu bare, ni ko itam lu bare ci naalub Yàlla mel (seetal itam sunu téere bu ñàkk-fay bi, ci internet bi ci www.ccog.org Tudd: [Mbóotum naalub Yàlla. Lu tax Yàlla sàkk lépp? Lu tax Yàlla sàkk la?](#)).

Xalaatal itam ne Yeesu nee na jeexital gi (bu jamono) dina ñëw (ci lu gaaw) GINNAAW bi ñu tasaaree xebaar bu baax bu nguur gi ci àddina sépp ngir seedeel:

Te xebaar bu baax bii ci nguur gi, dinañu ko waare ci àddina sépp ngir mu doon seede ci xeet yépp, te booba la mujj gi di ñëw. (Matiye 24:14)

Yégle xebaar bu baax bu Nguuru Yàlla am na solo te ci jamono ju mujj jii lañu ko war a defee. Ab "xebaar bu baax" la, ndaxte mooy joxe yaakaar gu dëgg ngir jafe-jafey nit ñi, doonte li njiiti réew yi di jàngale beneen la.

Su ngeen xalaatee ci kàdduy Yeesu, war na leer ne jàngu Kirist bu dëgg bi war na di yégle xebaar bu baax bu nguur gi léegi. Lii war na nekk li gën a am solo ci Jàngu gi. Te ngir man koo defee ni mu ware, war nañu jëfandikoo ay làkk yu bare. Loolu mooy li Eglisu Yàlla bu Wéy di goor-goorlu ngir def. Te looloo tax ñu tekki téereb bii ci ay làkk yu bare.

Yeesu jàngale na ne ñu bare duñu nangu Yoonam:

13 Duggleen ci buntu bu xat bi; ndaxte buntu bu yaatu bi ak yoon wu yaatu wi ñoo jëme ci ñàkk, te ñu bare ñoo ciy dugg. 14 Waaye buntu bu xat bi ak yoon wu jafe wi ñoo jëme ci dund, te ñu néew ñoo koy gis. (Matiye 7:13-14)

Xeexu Nguuru Yàlla dafa indi dund!

Am na solo ñu xam ne, donte sax li ëpp ci Kiristiyen yi di wax ne Kirist lañu gisul ne li Kirist gënoon a jox cër mooy waare xebaar bu baax bu Nguuru Yàlla, boroom xam-xami diine yu bokkul ci benn jàngu ak boroom xam-xami

taarix yi, ñoom, lu bare, dégg nañu ne loolu mooy li Biibël bi dëgg-dëgg jàngale.

Waaye, Yeesu ci boppam dafa laajoon ci taalibeem yi ñu jàngale xebaar bu baax bi, maanaam Nguuru Yàlla (Luk 9:2,60). Ndaxte nguur gi di ñëw ci yooni Yàlla lañu ko tegee, kon dina indi jàmm ak tawfeex—te topp yoon yooyu ci jamono jii mooy tax ñu am jàmm ju wér (Sabóor 119:165,172; Efes 2:15).

Te xibaar bu baax bii ci nguur gi, ñu ngi ko xamoon ci mbindi Kóllare gu Yàlla gu Yàlla.

3. Ndax Nguur gi xameesoon na ko ci Kóllar gu Yàgg ga?

Waare ju njëkk ak ju mujj ju ñu bind ci Yeesu, dafa doon yégle xebaar bu baax bi, maanaam Nguuru Yàlla (Mark 1:14-15; Jëfi Ndaw ñi 1:3).

Nguuru Yàlla, mbir la woon mu Yawut yi ci jamonoy Yeesu waroon a xam ci, ndaxte tuddees na ko ci seeni mbindi sell, yi ñu léegi di woowe Kóllère gu Yàgg ga.

Daniel jàngale na ci Nguur gi

Nabi Daniel bind na:

Te nguur gu ñeenteel gi dina am doole ni weñ, ndaxte weñ dafay tojj te dafay damm lépp; te ni weñ guy yóbb, nguur googu dina tojjante te dina yóbb yeneen nguur yépp. ⁴¹ Waaye li nga gis ci tànk yi ak baaraami tànk yi, yenn yi defaroo ci suufu potyer bu ñuul, yeneen yi ci weñ, nguur gi dina xàjjiku; teewul dooley weñ gi dina ci nekk, ni nga gisee weñ gi jaxasoo ak suufu potyer bu ñuul bi. ⁴² Te ni baaraami tànk yi yenn yi doon weñ te yenn yi doon suuf, noonu la nguur gi di yennam doole te yennam doyadi. ⁴³ Ni nga gisee weñ wi jaxasoo ak suuf su ñuul si, dinañu jaxasook doom-aadama; waaye duñu takku, ni weñ du jaxasook suuf. ⁴⁴ Te ci jamonoy buur yooyu, Yàlla asamaan si dina samp ab nguur gu dul tas; te nguur googu duñu ko bàyyil yeneen nit; dina tojj yeneen nguur yépp, te jeexal leen, te moom dina taxaw ba fàww. (Daniel 2:40-44)

Waaye ñi sell ñi ci Aji Kawe gi ñoo jël nguur gi, te moom ko ba fàww, ba fàww ak fàww. (Daniel 7:18)

²¹ Dama doon seetaan; te korn bii di xare ak ñi sell, di leen daan, ²² ba keroog Boroom Bés yaa ñëw, te àtte bi am ngir jàppale ñi sell ñu Yàlla ju Kawe ji, te waxtu wi jot ngir ñi sell ñu moom nguur gi. (Daniel 7:21-22)

Ci Daniel lañu jàngne ne dina am jamono bu Njàngum Yàlla di dàmee njàngì àddina si tey sax ba fàww. Jàng nañu itam ne sellkat yi dinañu am seen wàll ci njàng moomu.

Pàcc yu bare ci yonentug Daniel yi, ngir sunu jamono ci 21eel xarnu bi la.

Seetlul yenn ay tãneef ci Kóllare gu Bees gi:

¹² "Fukki njollon yi nga gis, ñooy fukki buur yu amagul nguur ba léegi, waaye dañuy am sañ-sañu buur ngir benn waxtu ak rab bi. ¹³ Ñoom ñépp benn xalaat lañu am, te di joxe seen doole ak seen sañ-sañu buur gi ci rab bi. ¹⁴ Ñoom ñoo fas yu xaj ji di xareel, te Xaj ji dina leen daan, ndaxte mooy Boroom boroom yi ak Buur buur yi; te ñi mu àndal ay woo lañu, ay tãnn lañu, te ay wóor lañu." (Apokalips 17:12-14)

Kon, ci Kóllar gu Yàgg ga ak gu Bees ga, gis nanu ne dina am nguurum àdduna ci jamono ju mujj ji, bu am fukki xaaj, te Yàlla dina ko tas ba taxawal nguuram.

Yisaya dafa jàngale woon ci Nguur gi

Yàlla xelal Yisaya mu bind ci xaaj bu njëkk bu Nguuru Yàlla, di nguurug junniy at yi ñu xame ci turu mileniyom, nii:

1 Am na benn car bu jóge ci ronqu Yessay, te benn car bu bees di sax ci ay reeni. 2 Xelum Boroom bi dina dal ci kawam, Xelum xam-xam ak nuy, Xelum xelal ak kàttan, Xelum xam-xam ak ragal Boroom bi.

³ Mbégteem ci ragal Yàlla la nekk, Te du àtte ci li bëtam di gis, Mbaa mu dogal ci li noppam di dégg; ⁴ Waaye ci njub laay àtte ñi ñàkk, Te dogal ci maandute

Ngir ñi suufe ci kaw suuf; Dina dóor suuf si ak wasu gémmiñam, Te ak noyyi tuñam dina rey ñu bon ñi. Yoon dina nekk mbubbum ndiggam, Te wóor nekk mbubbum taatam.

⁶ "Sóob bi dina dëkk ak mbaam-xuux mi, Jàngoroy bi dina tëdd ak jarbaat bi, Xaj bi ak jàngoroy-géej gi ak nag bu saf sap dinañu bokk; Te ab xale bu ndaw dina leen jiite. ⁷ Nag bi ak urs bi dinañu pàkk; Seen xale yi dinañu tëddandoo; Te géej gi dina lekk ñax mu wow ni nag. ⁸ Xale bu ñuy nàmpal dina fo ci wetu xuru jaan bu ñuy nàmpal, Te xale bu ñu dindi ween dina dugal loxoom ci xuru jaan ju bon ji. ⁹ Duñu lor mbaa ñu yàq ci sama tund wu sell wépp, Ndaxte suuf si dina fees ak xam-xamu Boroom bi Naka ndox yi mu feesalee géej gi.

Te ci bés boobu, Dina am Gis bu Yessé, Bu taxaw niki benn dara ngir xeet yi; Ndaxte xeet yi dul Yawut yi dinañu ko wër, Te bérab bu mu noppaliku dina nekk bu tedd. (Yisaya 11:1-10)

Li tax ma tudde lii pàcc bu njëkk walla jamono ju njëkk ju Nguuru Yàlla, mooy ne jamono jii lu am yaram lay doon (laata dëkk bu sell bi, Yerusalem bu Bees bi, di wàcc juge asamaan, ni ko Yowuta 21 waxe) te dina yàgg junnii at. Yisayaa dëggël na ne pàcc bii lu am yaram la, bi mu ci teggee ne:

Dina am ci bés boobu, Yàlla dina dellusi loxoom ñaareelu yoon ngir musal desitu askanam, ñi des ci Asir ak Isipt, ci Patros ak Kus, ci Ealam ak Sinar, ak ci Amat ak dun yu géej gi.

¹² Dina samp ab daraada ngir xeet yi, te dina dajale ñi ñu dàqe woon ci Israyil, te booloo ñi ñu tasaare woon ci Yuda, jóge ci ñeenti céri àdduna bi. ¹³ Nii itam, fennu Efraayim dina jeex, te ñi bañ Yuda dinañu jeex takk; Efraayim du fennel Yuda, te Yuda du sonal Efraayim. ¹⁴ Waaye dinañu wàcc ni picc ci ndiggum Filistim yi jëm sowu; Dinañu booloo xàcc askanu penku; Dinañu teg loxoom ci Edom ak Moab; Te askanu Amon dinañu leen dégglu. ¹⁵ Boroom bi dina jeexal ba fàww làkku Géeju Misra; Ak ngelawam lu am doole, dina yëngal loxoom ci kaw dex gi, te door ko ci juróom-ñaari dex ya, ba nit ñi mën cee jàll te duñu tooy. ¹⁶ Dina am yoon wu yaatu ngir desitu askanam, ñi desoon ca Asiri, ni mu amee woon ngir Israyil, bés ba mu jógee ca réewum Misira. (Yisaya 11:11-16)

Yisaya itam, Yàlla yëngal na ko ba mu bind:

² Léegi, dina am ci jamono ju mujj ji, ne tundu Kër Boroom bi dina sampu ci kaw tund yi, te ñu kawe ko ci kaw bopp yi; te xeet yépp dinañu faa wàcc. ³ Askan wu bare dina ñëw di wax ne: "Kaayleen ñu yéeg ca tundu Boroom bi, ca kër Yàlla ju Yakub ja; dina ñu jàngal ay yoonam, te ñu dox ci ay yoonam." **Ndaxte ca Siyoŋ la yoon di jóge**, ak kàddug Boroom bi jóge Yerusalem. ⁴ Dina àtte diggante xeet yi, Te di yedd xeet yu bare; Dinañu soppo seeni jammaar def ko bàyy, Te seeni lëjëm def ko sëqatukaay; **Xeet du jëfëndikoo jammaar ci kanamu moroomam, Te duñu jàng xareet muk...** ¹¹ Dina wàññi kersa gu mag gu nit ñi, ak réy-réylu gu nit ñi, te Boroom bi rekk a fiy kawe ci bés boobu. (Yisaya 2:2-4,11)

Kon, dina nekk jamono ju mat sëkk ju jàmm ci kaw suuf. Ci mujjug lépp, lii dina sax ba fàww, te Yeesu mooy jiite. Ci ay tektal yu wuute (Sabóor 90:4; 92:1; Yisaya 2:11; Ose 6:2), Talmu Yawut yi dafa jàngale ne lii dina yàgg junniy at (Talmu Babilon: Tractate Sanhedrin Folio 97a).

Yisaya am na xel mu bind itam li ci topp:

⁶ Ndaxte am nañu doom bu góor bu juddu, am nañu doom bu ñu jox ñun; te nguur gi dina nekk ci ndiggam. Te turam dinañu ko tudde Kéemtaan, Xelalkat, Yàlla ju Am Doole, Baay bu Sax, Njiitu Jàmm. ⁷ Nguuram ak jàmmam du am dayo, Dina toog ci nguurug Daawuda te yor alalam, Ngir samp ko te dëgéral ko ci àtte ak njub, Loolu léegi ba fàww. Pastéefu Boroom xarekat yi mooy tax lii di am. (Yisaya 9:6-7)

Gisal ne Yisaya waxoon na ne Yeesu dina ñëw te samp ab nguur gu am nguurin. Doonte ñu bare ci ñiy nangu Kirist dañuy jëfandikoo wax jii, rawatina ci weeru Desàambar at mu nekk, dañuy faral di fàtte ne li ñu waxoon ci biir mooy lu èpp ne Yeesu rekk dina juddu. Biibël bi dafa wone ne Nguuru Yàlla am na nguurin gu am ay yoon yu ñeel ñi ko topp, te Yeesu mooy doon buur bi ci kawam. Yisaya, Daniel, ak ñineen ñépp wax nañu ko ci seeni xibaari-kanam.

Sabóor yi ak yeneen

Du woon rekk Daniel ak Yisaya, bi Yàlla yee ngir mu bind ci Nguuru Yàlla giy ñew.

Ezekiel am na xel mu bind ne ñi bokk ci *mbooleem xéeti* Israyil (du Yawut yi rekk) ñi tasaaroo woon ci jamonoy Jafe-jafe ju Mag ji, dinañu leen dajale ci nguurug junni-atum bi:

¹⁷ Kon nag, ne leen: ‘Lii mooy waxu Boroom bi Yàlla: “Dinaa leen dajale ci xeet yi, dajale leen ci reew yi ñu leen tasaaroo woon, te dinaa leen jox suufu Israyil.”’ ¹⁸ Te dinañu dem fa, dinañu jële fa lépp lu araan ak jëf yépp yu ñaaw yu nekk fa. ¹⁹ Bu ko defee, dinaa leen jox benn xol, te dinaa def ci seen biir xel mu bees, dinaa jële xolu doj ji ci seen yaram, te dinaa leen jox xolu soft, ²⁰ ngir ñu topp sama sart yi te sàmm sama àtte yi, di leen def; te dinañu doon sama xeet, te dinaa doon seen Yàlla. ²¹ Waaye ñi bàyyi seen xol topp seen bëgg-bëggu jëf yu araan ak jëfi ñaaw yi, dinaa delloosi seen jëf ci seen bopp,” ne Boroom bi Yàlla. (Ezekiel 11:17-21)

Doom-saay-saayu xeeti Israyil duñu tasaaroo waat, waaye dinañu dégg ndigali Yàlla te bàyyi lekk lu ñu tere (Leviticus 11; Deuteronomy 14).

Seetlul lii di topp ci Sabóor yi ci xibaaru nguurug Yàlla gu baax gi:

²⁷ Cëri àddina yépp dinañu fàttaliku te dellu ci Boroom bi, Te xeeti xeet yépp dinañu jaamu ci sa kanam. ²⁸ Ndaxte nguur gi Boroom bi la, Te moom mooy àtte xeet yi. (Sabóor 22:27-28)

Sa nguur-nguuraan, Yàlla, day sax ba fàww; sa nguur, njaatige gu jub la. (Sabóor yi 45:6)

1 Woyal Boroom bi woy wu bees! Yaa Boroom bi, àddina sépp, woyal ko. 2 Woyal Boroom bi, barkeel turam; Xamal xibaaru ndamalam bés bu nekk. ³ Yégleel seen teddnga ci biir xeet yi, ak ay kéemtaanam ci askan yépp. (Sabóor 96:1-3; seetal itam 1 Njiit 16:23-24)

¹⁰ Say jëf yépp dinañu la màggal, Yaa di Boroom bi, Te say boroom-sell dinañu la barkeel. ¹¹ Dinañu wax ci teddngaayu sa nguur, Te di

nettali sa kàttan, ¹² Ngir xamal doomi aadama ay jëfam yu am doole, Ak teddngaay bu mag bu nguuram. ¹³ Sa nguur nguur gu sax la, Te sa nguur day wéy ba fàww. (Sabóor 145:10-13)

Ay bindkat yu wuute ci Kóllar gu Yàlla gu Yàgg ga bind nañu itam ci ay wàll ci nguur gi (misal: Ezekiel 20:33; Obadiya 21; Mika 4:7).

Kon, bi Yeesu tàmbalee jàngale Injiilu Nguuru Yàlla, ñi mu njëkk a waxal xam nañu woon tuuti ci li mu doon tekki.

4. Ndax Ndaw yi jàngale woon nañu Injiilu Nguur gi?

Donte ñu bare dañuy mel ni liñuy wax njekk li mooy rekk xibaar bu baax bi jëm ci nitug Yeesu, dëgg-dëgg bi mooy taalibey Yeesu yi ñoo jàngaloon njekku Nguuru Yàlla. Loolu mooy bataaxal bi Yeesu indi woon.

Apostol Paal dafa jàngale woon ci Nguuru Yàlla ak Yeesu:

Te mu dugg ci sinagog bi, wax fa ak fit ñetti weer, di leen waxtaanal te di leen gindi ci mbirum nguurug Yàlla. (Jëf yi 19:8)

Te dëgg-dëgg, léegi xam naa ne yéen ñépp, ñi ma doon wër di leen waare nguurug Yàlla. (Jëf yi 20:25)

23 Bi ñu ko joxee benn bés, ñu bare ñëw ci moom ca kër ga, mu leen di leeralé te di seede ak kersa ci nguurug Yàlla, di leen di dénk ci mbirum Yeesu, mu jële ko ci Yónnu Musaa ak ci mbindum ñi Yàlla waxal, la ca suba ba ca ngon. ... 31 di waare nguurug Yàlla te di jàngale mbirum Boroom bi Yeesu Kirist ak fit bu mat, te kenn du ko tere. (Jëfi Ndaw ñi 28:23,31)

Gisal ne Nguuru Yàlla du ci Yeesu rekk la jëm (donte moom cér bu am solo la ci), ndaxte Pawlos tamit jàngale na ci Yeesu ci anam gu wuute ak li mu jàngale woon ci Nguuru Yàlla.

Pawlos itam woowe na ko Injiilu Yàlla, waaye loolu sax Injiilu Nguuru Yàlla la woon:

... ñu waare leen njukkéelu Yàlla ... ngir ngeen dox ni mu yeyoo Yàlla mi leen di woo ci nguuram ak ndamam. (Tesalonikéen yu jëkk 2:9,12)

Pawlos itam woowe na ko Injiilu Kirist (Rom 1:16). "Xibaar bu baax" bu Yeesu, xibaar bi mu jàngaloon.

Xalaatal ne liñu wax Engilu du woon rekk ci jëmmu Yeesu Kirist walla ci muccug sa bopp rekk. Pawlos nee na Engilu Kirist dafa boole woon dégg Yeesu, dellusi gi, ak àtteb Yàlla:

... Yàlla fey ñi leen di sonal ak jafe-jafe, te may yéen ñi sonn noppalu ak ñun, bu Boroom bi, Yeesu, feeñee jóge asamaan ak malaakaam yu am doole yi, ci biir safara su tàng, di feyyu ci ñi xamul Yàlla, ak ñi déggul xebaar bu baax bi bu sunu Boroom bi, Yeesu Kirist.⁹ Ñoom ñi, ndax jëf ju bon jooju, dañu leen di mbugal ci aljan bu sax, bu leen di dindi ci kanamu Boroom bi ak ci ndamu kàttanam,¹⁰ bu Muy ñëw, ci Bés boobu, ngir muurlu ci ay sellam, te ñépp ñi gëm,

ñu màggal ko, ndaxte seede bi nu seede woon ci seen biir, gëm nañu ko. (Ñaari Tesalonik 1:6-10)

Testamaa bu Bees bi dafa wone ne nguur gi lu ñu nar a jot la, te du ne moom nañu ko léegi lépp.

²⁸ Ñu ngiy jot ci nguur gu ñu mënul yëngal. (Ebr 12:28)

Mën nañu xam te bëgg bokk ci Nguuru Yàlla léegi, waaye duggagunu ci bu mat.

Pawlos firndeel na bu leer ne nit du dugg bu mat ci Nguuru Yàlla ci nekinu nit ku dee, waaye loolu day am gannaaw dee ak dekki:

⁵⁰ Lii nag laa wax, sama mbokk yi: Yàpp ak deret mēnuñoo donnu nguurug Yàlla; te lu yàqu mēnuñoo donnu lu dul yàqu. ⁵¹ Xoolal, maa ngi leen di wax ab kumpa: Du ñun ñépp a nelaw, waaye ñun ñépp a soppiku— ⁵² ci saa si, ci bētu xët, ci trompet bu mujj bi. Ndaxte trompet bi dina son, te ñi dee ñu yékkati leen ñu dul yàqu, te ñun ñépp ñu soppiku (1 Korent 15:50-52)

Kon, maa lay dénk ci kanamu Yàlla ak Boroom bi di Yeesu Kirist, miy àtte ñi dund ak ñi dee bu feeñee ak nguuram.

(Ñaareelu Timóotée 4:1)

Pawlos du loolu rekk la jàngale woon, waaye jàngale na itam ne Yeesu dina jox Nguur gi Yàlla Baay bi:

²⁰ Waaye leegi Kirist jóog na ci biir ñi dee, te nekk na njëkk-njekk ci ñi nelaw. ²¹ Ndaxte ni dee ci nit ñi ñëwe, noonu la dekki ci nit ñi ñëwe. ²² Ndaxte ni ñépp dee ci Adama, noonu la ñépp di dekke ci Kirista. ²³ Waaye ku nekk ci anam gu mu ware: Kirista mooy njëkk, ginnaaw loolu ñi bokk ci Kirista bu ñëwe. ²⁴ Ginaw loolu mujj giy ñëw, bu Yàlla Jëkkër joxee nguur gi Baayam, te jeexal nguur yépp ak sañ-sañ yépp ak kàttan yépp. ²⁵ Ndaxte dafa wara nguur ba kerook mu suul mbooleem noonam yi ci tànkam. (1 Korent 15:20-25)

Pawlos tamit jàngale na ne ñu jubadi (ñiy jalgati ndigël yi) duñu donnu Nguuru Yàlla:

Ndax xamuleen ne ñu bon duñu donnu nguurug Yàlla? Buleen nax seen bopp. Du ñiy far, walla ñiy jaamu xërëm, walla ñiy takk, walla góor-jigéen yi, walla Sodomit yi, walla sàcc yi, walla ñu bëgg alal ba bon, walla ñu di naan ba metti, walla ñu di saga, walla ñu di jël alalu nit ci kàttan, duñu donnu nguurug Yàlla. (1 Korent 6:9-10)

¹⁹ Léegi nag, jëfi yaram yi leer nañu, ñooy: fëgg, séy bu bon, tilim, mbooloo mu bon, ²⁰ samp xërëm, fànn, mbañeel, xuloo, fital, bëgg-bëgg yu bon, xàcc-xàccoo, njàqare, ²¹ fenn, rey, màndi, banneexu àdduna, ak yu ni mel; li ma leen ko waxoon ba pare, ni ma leen ko waxe woon bu yàgg, ne ñi def loolu duñu donnu nguurug Yàlla. (Galat 5:19-21)

⁵ Ndaxte xam ngeen lii bu wóor: kenn ku def séy bu bon, walla ku tilim, walla ku bëggaate alal (mi di ku jaamu xërëm), amul cér ci nguurug Kirist ak Yàlla. (Efes 5:5)

Yàlla am na ay àtte te dafa laaj ñu tuub ci bàkkaar ngir mèn a dugg ci Nguuram. Déglu Yàlla lañu laaj ngir jot Xel mu Sell mi ak itam am mucc gi:

...Piyeer ak ndaw yi ... nee nañu, "War nañoo dégglu Yàlla rawatina nit ñi. ... Te nun ñoo nekk seedeem ci yile mbir, ni ko Xel mu Sell mi, mi Yàlla jox ñi ko dégglu, nekk itam." (Jëf yi 5:29,32, AFV)

5 Kirist... 8 moom mi doonoon Doomu Yàlla, dafa jàngé dégg ndigal ci li mu sonn. 9 Te bi mu matalee, mu nekk njiitu mucc gu sax ngir ñépp ñi ko dégg. (Ebr 5:5,8-9)

Apóstol Pàllool artuwoon na ne am na ñu dul jàngale ne xebaar bu baax bu Yeesu mooy tontu bi, waaye beneen yoon ñu ngi koy nangu:

³ Yàlla na yéen am yërmande ak jàmm, jóge ci Yàlla Baay bi ak sunu Boroom bi di Yeesu Kirist, ⁴ mi joxe boppam ngir sunuy bàkkaar, ngir muccale nu ci jamono ju bon jii nu nekk, ci coobareg sunu Yàlla te di sunu Baay, ⁵ moom mi nga xam ne ndam la yelloo ba fàww. Aamiin. Dama jaaxle ni ngeen gaaw a wëlbatiku ci Ki leen woo ci

yërmaande Kriist, di topp beneen Injiil bu wuute, te du beneen Injiil; waaye am na ñenn ñu leen di jaaxal te bëgg a yàq Injiilu Kriist. ⁸ Waaye bu fekkee nun, walla malaaka bu jóge asamaan, di leen waare beneen Injiil bu wuute ak bi nu leen waare woon, na ñakk barke. ⁹ Ni nu ko waxe woon ba pare, léegi ma waxaat ne, bu amee ku leen di waare beneen Injiil bu wuute ak bi ngeen jote, na ñakk barke. (Galat 1:3-9)

Waaye dama ragal, maanaam, ni jaan bi naxe Eewu ak pexem, noonu seen xel yi ñu jalgati ci yombug nekk ci Kirist. Ndaxte bu ki ñëw di waare beneen Yeesu bu ñu waarewul, walla ngeen di jot beneen ruu bu ngeen jotuwoon, walla beneen Injiil bu ngeen nanguwoon — kon ngeen nangu ko woon rekk! (2 Korent 11:3-4)

Ban la woon injil bu wute bi, bu dul dëgg bi?

Injil bu dul dëgg bi am na ay xaaj yu wuute.

Ci lu ëpp, liñuy woowe Injiil bu dëggul mooy gëm ne soxlawuloo dégg Yàlla dëgg-dëgg te goor-goorlu ci topp yoonu Yàlla, teewul nga naan xam nga ko (seetal Matiye 7:21-23). Lu ci ëpp, lu bopp rekk la.

Jaan ji nax na Awa, mu daanu ci ab injil bu dëggul lu jege juroom-benn junniy at ci ginnaaw (Jenees 3)—te ba léegi, nit ñi gëm nañu ne ñoom ñoo xam lu ëpp Yàlla te war nañoo dogalal seen bopp li baax ak li bon. Waaw, ginnaaw bi Yeesu ñëwee, dañu faral di boole turam ak ay injil yu dëggul yu wuute—te loolu di na wéy ba ci jamonoy Antikrist bu mujj bi.

Léegi nak, ci jamonoy Apotol Pawlos, liñu woowe Injiil bu dëggul dafa doon lu ñu jaxasee dëgg ak njuumte ci xam-xamu Gnostik ak xam-xamu mbóot. Gnostik yi, ci li ëpp, dañoo gëm ne am xam-xam bu wuuté moo doon li laaj ngir am xel mu xóot ci wàllu ruu, boole ci mucc. Gnostik yi dañoo faral di gëm ne li yaram bi di def amul solo bu rëy, te dañoo bañoon a dégg Yàlla ci ay mbir yu melni Sabat bu bisu juróom-ñaareel bi. Benn ci njiit yu dul dëgg yooyu mooy Simon Magus, mi Apotol Piyeer yedd te artu ko (Jëfi Apotol yi 8:18-21).

Waaye yombul

Testamaa bu Bees bi dafa wone ne Filip dafa daan jàngale Nguuru Yàlla:

Kon Filip wàcc na ca dëkku Samaari, di leen waare Kirist. ... Ñu gëm Filip bi mu doon waare mbirum nguurug Yàlla. (Jëfi Ndaw ñi 8:5,12)

Ci kaw loolu lépp, Yeesu, Polo, ak taalibe yi jàngale nañu ne du yomb a dugg ci Nguuru Yàlla:

²⁴ Bi Yeesu gisee loolu, mu daldi naqarlu lool, mu ne: «Naka la jafe ci ñi am alal ñu dugg ci nguurug Yàlla! ²⁵ Ndaxte gën na yomb ci kamel mu jaar ci xolub pikk, te du yomb ku am alal mu dugg ci nguurug Yàlla.»

Te ñi ko dégg nee nañu: "Kon kan moo mën a mucc?"

Waaye nee na, "Li doxul ci doomu aadama, Yàlla mën na ko." (Luk 18:24-27)

²² "Fàww nu jaar ci jafe-jafe yu bare ngir dugg ci nguurug Yàlla." (Jëfi Ndaw ñi 14:22)

³ Dañoow war a sant Yàlla saa su nekk ci seen mbir, rakk yi, ndaxte loolu yey na, ndaxte seen ngëm mi ngi gën a màgg lool, te mbëggeel gi nekk ci seen biir ñépp di gën a yokku ci seen biirante, ⁴ ba tax ñun ci sunu bopp di damu ci seen mbir ci biir jàngu Yàlla yi, ci seen muñ ak seen ngëm ci biir seeni sonal ak jafe-jafe yépp yi ngeen di dund, ⁵ loolu mooy firnde bu leer ci àtte bu jub bu Yàlla, ngir ngeen man a wóor ngir nguurug Yàlla, mi ngeen di sonn ngir moom itam; ⁶ ndaxte lu jub la ci Yàlla mu fey naqar ñi leen di sonal, ⁷ te may yéen ñi sonn noppalu ak ñun, bu Boroom bi, Yeesu, feeñee jóge asamaan ak malaakaam yu am doole yi, (2 Tesalonik 1:3-7)

Ndax jafe-jafey jamono jii, ñenn ñi rekk lañu woo te tànn ci jamono jii ngir bokk ci (Matiye 22:1-14; Yowanna 6:44; Ebre 6:4-6). Ñi des, dinañu leen woo ci kanam, ni ko Biibël bi firndelee ne "ñi juumoon ci seen xel dinañu am xam-xam, te ñi ñàkkoon kersa dinañu jàng njàggale" (Yisaya 29:24).

Apóstol Piyeer jàngale woon na ne nguur gi day sax ba fàww, te xibaaru Yàlla war nañu ko topp ak pasteef, bu dul loolu àtte dina am:

10 Kon, samay mbokk, gënalleen a goor-goorlu ngir wóoral seen woote ak seen tannéeef, ndaxte su ngeen defee loolu, dungeen mukk daanu; 11 ngir ñu ubbil leen bunt bu yaatu ci nguur gu sax gi, gu sunu Boroom tey Musalkat Yeesu Kirist. (2 Piyeer 1:10-11)

¹⁷ Ndaxte jot na ngir àtte bi tàmbali ci kër Yàlla; te bu fekkee ci ñun la tàmbali njëkk, naka la mujjeel ñi déggul xebaar bu baax bu Yàlla? (1 Piyeer 4:17)

Téere yu Mujj yu Biibël bi ak Nguur gi

Biibël bi dafa jàngale ne «Yàlla mooy mbëggeel» (1 Yowanna 4:8,16) te Yeesu mooy Yàlla (Yowanna 1:1,14)—Nguuru Yàlla dina am Buur bu mbëggeel te yoonam yi di jàppale mbëggeel, du mbañeel (seetal Waññi 22:14-15).

Biibël bi itam dafa wone ne Yàlla dina yónni ab malaaka buy yégal xebaar bu baax bu sax bu nguurug Yàlla (Apokalips 14:6-7), te itam beneen malaaka di topp ngir wone ne, donte Babilon dafa mel ni ku mag, dafa daanu (Apokalips 14:8-9). Bataaxal yooyu dinañu doon ay firnde yu weesu xel ngir dëggël Injiil bi àdduna bi jotaloon ba pare, te dinañu doon ay mbir yu tax "mbooloo mu réy" mi di ñëw ci Yàlla ci jamono ju mujj ji (Apokalips 7:9-14). Lu wuute ak nguurug Babilon gu mujj giy taxaw tey daanu (seetal Apokalips 18:1-18), péey bu mujj bu nguurug Yàlla day sax ba fàww:

¹⁵ Bi malaaka bu juróom-ñaareel bi soppee trompetam, am na ay baat yu kawé ci asamaan, di wax ne: "Nguur-nguuri àddina bii doon nañu nguuri sunu Boroom bi ak Kiristam, te Dina nguur ba fàww ak fàww!" (Apokalips 11:15)

JYeesu dina jité ci nguur gi! Te Biibël bi feeñal na ñaari turam yu tedd:

Te ci mbubbam ak ci poojam, am na tur buñu bind: BUURU BUUR YÉPP AK SÉENU SÉEN YÉPP. (Apokalips 19:16)

Waaye Yeesu rekk mooy buur? Seetlul pàcc bii:

Te gis naa ay nguur-nguuraan, ñu toogoon ci, te àtte bi joxees leen. Gannaaw loolu, gis naa ruwi ñi ñu dagge boppam ngir seede gi ñu

doon seede Yeesu ak kàddug Yàlla, ñi jaamu wuñu woon rab bi, te jaamu wuñu woon nataalam, te jël wuñu woon màndargaam ci seeni jëbam walla ci seeni loxo. Te ñu dund te ñu nguurandoo ak Kirist junniy at . . . ⁶Ku am cér ci dekki gu njëkk ga, barkeel la te sell la. Dee gu ñaareel gi amul benn kàttan ci kaw ñoom, waaye dinañu nekk saraxalekat yu Yàlla ak yu Kirist, te dinañu nguurandoo ak Moom junniy at. (Apokalips 20:4,6)

Kereceen yu dëggu yi dinañu dekki ngir àtte ak Kirist ci diiru junniy at! Nguur gi dina sax ba fàww (Apokalips 11:15), waaye àtte gi ak sellkat yu njëkk yi ñu dekki, ñi ñu tudd ci Apokalips 20:6, ci junniy at rekk la woon. Looloo tax ma waxoon ne lii mooy njëlbéenu nguur gi—di jamono ju yaram, ju junniy at, te du jamono ju mujj ji, ji gën a ruu.

Ay xew-xew yu bare lañu lim ci Téerey Apokalips, ne dinañu am ci diggante jamono ju junni at yi ak jamono ju mujj ju Nguuru Yàlla:

⁷ Bu junniy at yi jàllee, dees na ubbi Sataane ci kasoom ⁸mu génn di nax xeet yi nekk ci ñeenti céri àdduna bi, Gog ak Magog, ngir dajale leen ci xare, te seen lim tollu na ni suufus géej. ... ¹¹ Ci kanam loolu, gis naa benn nguur gu weex gu mag ak ki toogoon ci kawam, te suuf si ak asamaan si daw nañu ndax jéggi-jéggam. Te amul benn bërëb bu ñu leen fekk. ¹² Te gis naa ñi dee, ñu mag ñi ak ñu ndaw ñi, ñu taxaw ci kanamu Yàlla, te ñu ubbi ay téere. Te ñu ubbi beneen téere, di Téereb Dund gi. Te ñi dee ñu àtte leen ci seeni jëf, ci li ñu bindoon ci téere ya. ¹³ Géej gi génne na ñi ci dee woon, te Dee gi ak Xéj gi joxe nañu ñi ci dee woon. Te ñu àtte leen, kenn ku nekk ci ay jëfam. ¹⁴ Ci noonu, ñu sànni Defa ak Dex ci biir dexu safara si. Mooy dee gu ñaareel gi. ¹⁵ Te képp ku ñu gisul turam ci Téereb Dund gi, ñu sànni ko ci biir dexu safara si. (Apokalips 20:7-8, 11-15)

Téerey Apokalips bi dafa wone ne dina am beneen pacc ci nguur gi, bu toppee ci nguurum junniy at yi ak toppee ci dee gu ñaareel gi ñi bañ ba fàww jubanti ak yooni Yàlla:

Léegi nag, gis naa asamaan su bees ak suuf su bees, ndaxte asamaan si njëkk ak suuf si njëkk jàll nañu. Te itam, géej gi amatul.

² Ma, Yowanna, gis dëkk bu sell bi, Yerusalem bu Bees bi, muy wàcc juge asamaan, juge ci Yàlla, te waajal nañu ko ni jabar ju ñu laal ngir jëkkëram. ³ Ma dégg baat bu am doole juge asamaan di wax ne, "Gisal, kër Yàlla nekk na ak nit ñi, te dina dëkk ak ñoom, te ñoom dinañu nekk askanam. Yàlla moom ci boppam dina nekk ak ñoom te nekk seen Yàlla. ⁴ Te Yàlla dina fomp bépp rangooñ ci seeni bët; dee dootul am, naqar amul, jooy amul. Metit dootul am, ndaxte li jàll jàll na." (Apokalips 21:1-4)

1 Te mu won ma dexu ndoxum dund gu sell, gu leer nàññ, di jóge ci kureelu Yàlla ak bu Mbote mi. 2 Ci diggu mbedd ma, ak ci ñaari wetu dex gi, amoon na fa garabu dund gi, di meññ fukki meññeef ak ñaar, te weer wu nekk mu meññ meññeefam. Xob ya di faj xeeti àdduna yi. ³ Te du fa amati ñàkk-wërsëg, waaye tronu Yàlla ak bu Mbote bi dina nekk ci biir, te jaamam yi dinañu ko jaam. ⁴ Dinañu gis kanamam, te turam dina nekk ci seen jëbam. ⁵ Guddi du fa amati: soxlawuñu lamp mbaa leeru jant, ndaxte Boroom bi, Yàlla, moo leen di jox leer. Te dinañu jité ba fàww ak ba fàww. (Apokalips 22:1-5)

Gisal ne nguuru gii, di *ginnaaw* junniy at yi, dafa boole jaamkati Yàlla te day sax ba fàww. Dëkk bu Sell bi, bi ñu waajaloon ca asamaan, dina jóge ca asamaan wàcc ci kaw suuf. Lii mooy ndoorteelu pacc bu mujj bi ci Nguuru Yàlla. Jamono ju amulati metit mbaa naqar!

Ñi muñ ñoo di donnu suuf si (Matiye 5:5) ak lépp (Apokalips 21:7). Suuf si, ak Dëkk bu Sell bi di ci nekk, dina gën a baax ndaxte yooni Yàlla dinañu ko doxal. Xamal ne:

Yokkuteg nguoram ak jàmmam du am jeex. (Yisaya 9:7)

Ci lu leer, yokkute dina am ginnaaw bu wàll gu mujj gu Nguuru Yàlla tàmbalee, ndaxte ñépp dinañu dégg nguuru Yàlla.

Lii dina nekk jamono ju tedd jummu:

⁹ Waaye ni ñu ko binde: «Bët gisul, nopp déggul, te duggul itam ci xolu nit, li Yàlla waajalal ñi ko bëgg.» ¹⁰ Waaye Yàlla feeñal na ñu ko ci sunu Xel mi. (1 Korent 2:9-10)

Jamono ju mbëggeel, mbégte, ak dal gu sax la. Dina nekk jamono ju neex lool! Nguuru Yàlla dina tax ba àdduna ju ñëw gën a neex lool. Ndax bëgguloo bokk ci loolu?

5. Ay jàngale yu jóge ci biti Téere bu Bees bi jàngale woon nañu Nguuru Yàlla.

Ndax jàngalekat yu njëkk yu Kirist yi dañoo foogoon ne war nañoo waare Injiilu Nguurug Yàlla gu dëgg-dëgg?

Waaw

Ay at a ngi weesu, ci benn waxtaan bu Porofesër Bart Ehrman bu Daara ju kawé ju North Carolina amaloon, dafa doon wone, te dëgg la, ne Yeesu ak ñi ko jëkk a topp, wuute nañu ak lu ëpp ci Kiristeen yu teew yii, ñoom dañu doon yégle Nguuru Yàlla. Wante, xam-xamu Doktoor Ehrman ci Kiristiyente, ci anamu yaatu, wuute na bu baax ak bu *Continuing Church of God*, Danu mën a déggoo ne xebaar bu baax bu nguur gi mooy li Yeesu Yàlla Yëfëf boppam yégal, te ñi ko topp gëm ko woon. Danu mën a déggoo itam ne ñu bare ci ñiy wax ne ay Kiristeen lañu tey jii, xamuñu loolu.

Mbind mi ak waare bi gën a yàgg te ñu sàmm ko, ginnaaw Injiil yu Bees yi.

Nguuru Yàlla dafa doon wàll wu am solo ci li ñu jàpp ne mooy "waare Kiristéen bu gëna yàgg te mat sëkk bi fi des" (Holmes M.W. Ancient Christian Sermon. Baay yu Apostol yi: Mbind yu Gereg ak Tekki ci Angale, 2eelu ed. Baker Books, Grand Rapids, 2004, xët 102). Waare bu yàgg bu Kiristiyen bii am na wax yii ci nguur gi:

Te itam, rakk yi, xam ngeen ne sunu dëkkin ci àdduna ju yaram jii lu néew solo la tey lu jàll rekk, waaye digeeb Kirist bi réy na te yéeme: noppalu ci nguur gu ñëw gi ak dund gu dul jeex.

Wax jooju ci kaw dafay wone ne nguur gi nekkul léegi, waaye dina ñëw te day sax ba fàww. Te itam, waare bu yàgg bii nee na:

^{6:9} Kon, bu fekke ne sax nit ñu jub ni ñooñu munuñoo musal seeni doom, ci seeni jëf yu baax, lan mooy tax nu am kaaraange ne dinañu dugg ci nguurug Yàlla su fekke ne sàmmuñu sunu mbëgg mu set te amul benn salte? Walla kan mooy doon sunu layalkat, su fekke ne gisunuñu nu am ay jëf yu sell te jub? ^{9:6} Kon, nañu bëggante, ngir ñun ñépp dugg ci nguurug Yàlla. ^{11:7} Kon, suñu xamee li Yàlla bëgg, dinañu dugg ci nguuram te jot digi yi "benn nopp déggul, benn bët gisul, te xelu nit xalaatul ko."

^{12:1} Kon, nañu xaar, waxtu-waxtu, nguurug Yàlla ci mbëggeel ak njub, ndaxte xamunu bésu feeñug Yàlla. ^{12:6} mu nee, nguurug sama Baay dina ñëw.

Wax yooyu ci kaw wone nañu ne mbëggeel gu jaar ci dund gu jub am na solo, ne duggagunu ba tey ci Nguuru Yàlla, te loolu dina am gannaaw bésu feeñug Yàlla—maanaam gannaaw bu Yeesu dellusee. Nguuru Baay bi la, te nguur gi du Yeesu rekk.

Lu am solo la ne waare bi gën a yàgg buñu jàpp ne bu Kirist la, te Yàlla maye mu des ba tey, dafa jàngale Nguuru Yàlla gi benn ak bi Kóllère gu Bees gi jàngale ak bi Eglisu Yàlla bu Wéy bi jàngale léegi (mën na nekk mi ngi jóge ci benn Eglisu Yàlla bu dëgg, waaye sama xam-xam bu néew ci Gereg moo tax mënuma koo wax ak wóor gu mat).

Njiiti Eglis yu Ñaareelu Xarnu ak Injiilu Nguur gi

War nañu xam ne ci ndoorteelu ñaareelu xarnu bi, Papias, mi déggoon Yowanna te doonoon xaritu Polycarp, te Katolik yu Rooma yi jàppe ko ni ab sell, dafa jàngaloon nguurug junni-junni. Eusebius bind na ne Papias dafa jàngaloon ne:

... dina am junniy at ginnaaw deej, bu ñu deejee dellusi, te foofu la nguurug Kirist gu boppam di sampoo ci kaw suuf si. (Ay dogiiti wax yu Papias, VI. Seetal itam Eusebius, Taarixu Eglis bi, Téere 3, XXXIX, 12)

Papias jàngale woon na ne jamono jii dina nekk jamono ju am lu bare lool:

Naka noonu, [Mu nee] ne benn peppu xob dina meññ fukki.

junniy nopp, te nopp bu nekk am fukki junniy pepp, te pepp bu nekk di jur fukki liibar fariñ bu set, bu leer, te rafet; te pom yi, ak pepp yi, ak ñax mi di jur ci anam gu ni mel; te mbaam yépp, yiy lekk rekk li suuf di jur, di nekk ñu jàmm tey déggo, te di déggal doomu aadama cig matale." [Seedees na ci mbir yii ci mbindum Papias, benn mag bu yàgg, bu déggoon Yowanna te doonoon xaritu Polycarpe, ci ñeenteelu téereem; ndaxte juróomi téere la bindoon...] (Ay dogiiti mbindum Papias, IV)

Bataaxal bu bees bi ñeel Kóorent bi dafa wax ne:

^{42:1-3} Ndaw yi jot nañu Injiil bi ngir nun ci Boroom bi, Yeesu Kirist; Yeesu Kirist, Yàlla moo ko yónni. Kon, Kirist ci Yàlla la jóge, te Ndaw yi ci Kirist lañu jóge. Ñoom ñaar ñépp kon, ci coobareg Yàlla lañu ñëwe, ci toftal bi mu tëral. Kon, bi ñu jotee ndigal li, te seen ngëm dëgër lool ndax dekki gi sunu Boroom bi, Yeesu Kirist, am, te ñu wóorlu ci kàddug Yàlla ak wóoralug Xel mu Sell mi, ñu dem di yëgle xibaar bu baax bi ne nguurug Yàlla mi ngi ñëw.

Polycarp bu Smyrna nekkoon na benn ci njiiti Kirist yu njëkk ya, te itam nekkoon na taalibe bu Yaaqub, mi mujjoon a faatu ci ndaw yu yàgg ya. Polycarp, ci lu tollook atum 120 ba 135 G.I., jàngale woon na:

Yàlla barkeel na ñi ñàkk, ak ñi ñu sonal ngir njub, ndaxte seenu na nguurug Yàlla.

Kon, bu ñu xamee ne "Yàlla duñu ko reetaanlu," war nañoo doxal bu yelloo ndigalam ak teddngaam ... Ndaxte baax na ñu dagg seen bopp ci bëgg-bëgg yi nekk ci àdduna, ndaxte "bëgg-bëgg bu nekk dafay xare ak ruu gi;" te "jëkkër-jëkkërukati yi, ñi mel ni jigéen yi, ak ñiy def ay jëfi ñàkk-kersa ci seen biir, duñu donnu nguurug Yàlla," noonu lañu melale ñiy def lu jubul te yelloowul. (ibid, Saalum V)

Nanu koo jaamu ci ragal Yàlla, ak teraanga bu mat sèkk, ni ko Moom ci boppam sant nu, ni ndaw yi jàngal woon nu Xibaar bu Baax bi, ak ni yonent yi jiitu woon a wax ne Boroom bi dina dellusi. (ibid, Chapter VI)

Ni ñeneen ñi ci Kóllare gu Bees gi, Polikarp jàngale woon na ne ñu jub ñi ñoo war a donnu Nguuru Yàlla, du ñiy jalgati àtte yi.

Li ci topp itam, dañu ne Polycarp jàngale woon na ko:

Te ci sabat bi ci topp, mu ne; 'Déggleen sama ndigal, yéen doomi Yàlla yu ma bëgg. Dama leen dénk woon bi ewèk yi fi nekkee, te léegi ma ngi leen di dénkati yéen ñépp ngeen dox ci anam gu rafet te yeyu ci yoonu Boroom bi...*Yewwu leen*, te itam *Waaq leen*, *Buleen bàyyi seen xol diis*, ndigël lu bees li jëm ci mbëggeel ci seen biir, Ñëwam gu bette ni melax mu gaaw, àtte bu mag bi ak safara, dund gu dul jeex, nguuram gu dul dee. Te lépp lu ngeen jànga ci Yàlla, xam ngeen ko, su ngeen seetee Mbind mu Sell mi, xëccal leen ko ci seeni xol ak xalima bu Xelum Sell si, ngir ndigël yi des ci yéen te duñu far.' (Dundug Polycarp, Xaaj 24. J. B. Lightfoot, *The Apostolic Fathers*, vol. 3.2, 1889, pp. 488-506)

Melito bu Sardis, mi nekkoon njiitu Eglisu Yàlla, ci lu jege atum 170 g.K., jàngale na:

Ndaxte yoon wi génne na ci njublaŋ gi—li yàgg ci li yees, ñoom ñaar ñépp di génnandoo jóge Siyoŋ ak Yerusalem; ak ndigël li génne na

ci yërmande, ak melokaan wi ci li mat sëkk, ak xaj bu góor bi ci Doom ji, ak xar bi ci nit, ak nit ki ci Yàlla...

Waaye Injiil bi moo doon firndeel Yónent bi ak ay

matale, fekk jàngu ji mujj di dencukaayu dëgg...

Moom mooy ki ñu muccale ci njaam indi ñu ci gore, ci lëndëm indi ñu ci leer, ci dee indi ñu ci dund, ci njoblaŋ indi ñu ci nguur gu dul jeex. (Melito. Homili ci Paak. Ayu 7,40, 68. Tekki bi jóge na ci Kerux: Jurnaal bu ñeel Xam-xamu Yàlla ci internet. <http://www.kerux.com/documents/KeruxV4N1A1.asp>)

Kon, Nguuru Yàlla ñu ngi ko xame woon ne lu sax la, du rekk Eglisu Kiristiyan walla Katolik bu teew bi, te itam dafa boole woon yoonu Yàlla.

Beneen mbind bu jóge ci diggante ñaareelu xarnu bi ba ca njeexteel laa ngi soññ nit ñi ñu jublu ci nguur gi:

Kon, bu kenn ci yeen di naxeeti, te bu kenn di xool ginnaaw, waaye na ngeen jéegé ci mbëggeel ci Injiilu nguurug Yàlla. (Roman Clement. Xammeel yi, Téere X, Saare XLV. Jëlees na ko ci Ante-Nicene Fathers, Tolluwaay 8. Ki ko defar Alexander Roberts ak James Donaldson. American Edition, 1886)

Gannaaw loolu, donte dafa mel ni ku bokk ci jàngu ju dëggu ji bindu ko, mbind mi ñu tudde *The Shepherd of Hermas*, bi ñu bind ci diggu ñaareelu xarnu bi, te Roberts ak Donaldson tekki ko, dafa jëfandikoo baat bii di "nguurug Yàlla" fukki yoon ak ñeent.

Kereceen yu dëgg yi, ak sax ñu bare ñu daan wax rekk ne Kereceen lañu, xamoon nañu dara ci Nguuru Yàlla ci ñaareelu xarnu bi.

Ba sax sent Irenaeus, ki bokkoon ci Eglis Katolik bu Rom ak Ortodoks bu Penku, xamoon na ne ginnaaw dekki, Kiristiyan yi dinañu dugg ci Nguuru Yàlla. Seetlul li mu bindoon, ci lu jege atum 180 ginnaaw Kirist:

Ndaxte noonu la mel jàmm yi gëm, ndaxte Xelum Sell bi day sax ci ñoom, bi leen Moom jox ci ndoxum sàng mi, te ki ko jël di ko mën

a sàmm, su doxee ci dëgg, ci sellngaay, ci njub ak ci muñ gu wér. Ndaxte ruu bi am na dekki ci jàmm yi gëm, yaram bi di jëlaat ruu bi, te ànd ak moom, ci kàttanu Xelum Sell bi, di dekki di dugg ci nguurug Yàlla. (Irenaeus, Sent, Eveg bu Lyon. Armitage Robinson moo ko tekki ci waa Armenia. Firndeelug Waareg Ndaw yi, Saalum 42. Wells, Somerset, Oktoobar 1879. Ni ñu ko siiwalé ci SOCIETY FOR PROMOTING CHRISTIAN KNOWLEDGE. NEW YORK: THE MACMILLAN CO, 1920)

Teofil bu Antiog bu jàngale woon:

Damaa di tudd rekk njekkam; su ma ko woowe Nguur, damaa di tudd rekk tedngaam... Ndaxte su ko defoon ba mu bañ a dee ca njàlbéen ga, kon def ko Yàlla la doon def. ... Kon, du ku dul dee, du itam ku mën a dee rekk la ko def, waaye, ni nu ko waxee ca kaw, dafa ko def mu mën ñaar yépp; ngir bu jóggée ci wàllu lu dul dee, te sàmm ndigëlu Yàlla, mu jot ci njukkal lu dul dee, te nekk Yàlla. (Theophilus, To Autolycus, 1:3, 2:27)

Santu Eglisu Katolig Room bi, Hippolytus, ci ndoorteelu ñetteelu xarnu, bindoon na:

Te dingeen am nguurug asamaan, yéen ñi, bi ngeen nekkee ci dund gii, xamoon Buurub Asamaan bi. Te dingeen nekk àndandoo ak Yàlla, ak maandaanoo ak Kirist, te bëgg-bëgg yi ak yëg-yëg yi dootuñu leen jaam, te feebar dootul leen sonal. Ndaxte Yàlla nga mujj doon: ndaxte mettit yépp nga jaar, bi nga nekkee nit, loolu mooy li la jox, ndaxte nit ku mëna dee nga doonoon. Waaye lépp lu Yàlla mëna maye, loolu Yàlla digne na la ko may, ndaxte Yàlla def na la, te juddloo la ci lu dul dee. (Hippolytus. Fésal gu ñeel Gëm-gëm yu Dëng yépp, Téere X, Xaaj 30)

Jubluwaayu nit mooy ñu def leen di ay yàlla (ni ay doom yu wóor yu Yàlla, seetal Sabóor 82:6) ci Nguuru Yàlla gu ñëw gi.

Nguuru Yàlla gi nar a ñëw, ab njàngale la woon ci jàngu katolik bu njëkk ba (seetal itam sunu téereb elektiiniig bu graatuit bi, di disponibël ci ccog.org,

bu tudd [Gëm-gëmu Jàngu Katolik bu njëkk ba: Ndax ab mbooloo mu desoon mën na am wéyug sartal gu apostolik?](#)).

Jafe-jafey ñaareelu ak ñetteelu xarnu

Doonte nguur gi ñépp a ko nangu woon, ci ñaareelu xarnu bi, am na benn njiit bu weddi diine tey kontar yoon bi, tuddoon Marcion, mu feeñ. Marcion dafa daan jàngale lu kontar yoonu Yàlla, Sàbat bi, ak nguurug Yàlla gu dëgg gi. Doonte Polycarp ak ñeneen ñi weddi nañu ko, dafa amoon ay jëflante ak Eglisu Rom lu yàgg, te dafa meloon ne am na fa sañ-sañ bu rëy ci eglisu Rom.

Ci ñaareelu ak ñetteelu xarnu, ñiy jàngale tekki gu wóor gi ñu naan allegorists, dañoo doon saxal seen bopp ca Alexandria (Misra). Ñu bare ci ñoom dañoo bañoon njàngalem nguurug Yàlla gu dëgg-dëgg. Seetleen li ñu nettali ci ñenn ci allegorists yooyu:

Dionysius juddu na ci njabootu paagan bu am doole te am alal ca Alexandria, te ñu jàngal ko seen xeltu. Mu bàyyi daara yu paagan yi ngir nekk ndongo Origen, mi mu wuutu ci njiitu daara ju jàngale diine ju Alexandria...

Klemã, Orijeen, ak daara Gnostik yi ñoo doon yàq njàngalem kàddu yu sell yi ci seeni firi yu ñu taal ak yu melax... looloo tax ñu leen tudde "Allegorist yi." Nepos dafa xeex ak Allegorist yi ci kanamu ñépp, te saxal ne Kirist dina àtte àdduna...

Dionysius dafa weranteek ñi toppoon Nepos, te ci li mu wax... "melokaan bu ni mel ni mu nekk léegi ci nguurug Yàlla." Lii mooy lañu njëkk a tudd nguurug Yàlla ci melokaanu jàngu yi ci jamono jii...

Nepos dafa leen wàññi ci seen njuumte, di wone ne nguurug asamaan du tekkiin rekk, waaye mooy nguur gu wóor gi sunu Boroom di ñëw ak dekki gi jëm ci dund gu dul jeex...

Kon, xalaatu nguuru Yàlla ci jamono jii ñu nekk, ci daara Gnostik bu Allegorist yi la juddoo te feeñ ca Misra, ci diggante atum 200 ba 250 G.I., lu mat tééméeri at laata ñuy jàppe ewêk yu imper bi niki ñi toog ci nguur

gi... Klement jàppoon na ne nguurug Yàlla mooy nekkinu xam-xam bu dëggul ci xel bi ci Yàlla. Origen jàllale ko niki maanaa bu ruu bu nèbbu ci mbindum Kàddug Yàlla gu leer gi. (Ward, Henry Dana. Injiilu Nguur gi: Benn Nguur bu bokkul ci àdduna bii; nekkul ci biir àdduna bii; waaye dina ñëw ci réewum asamaan si, ci dekki ci biir ñi dee ak ci delloowaatu lépp. Siiwal na ko Claxton, Remsen & Haffelfinger, 1870, xët 124-125) Kon, bi Eves Nepos di jàngale Injiilu Nguuru Yàlla, ñi daan tekki lépp ci weneen anam jéem nañoo indi ci tekki bu dëggul, bu ñu jële ci maanaa mu ñuul, te du topp li bind. Eves Apollinaris bu Hierapolis moom itam, ci jamono jooju, jéem na na xeex njuumtey ñi daan tekki lépp ci weneen anam. Ñi nekkoon ci Eglisu Yàlla dëgg-dëgg, ñoo taxawu dëggul Nguuru Yàlla gu ñu bind ci taariix gépp.

Herbert W. Armstrong dafa jàngale woon Injiilu Nguur gi, ak yeneen.

Ci 20^{eelu} xarnu bi, ki fi bawoo Herbert W. Armstrong, njiit lu jëkk lu jamono ju yees ju Filadelfi ju Eglisu Yàlla (Apokalips 3:7-13), bindoon na:

Ndaxte dañoo *wàññi* njukkéeelu Kirist ..., àdduna dafa waroon a wut leneen lu mu wuutu ko. Dafa laajoon ñu sos ab *dëgg-dëggul!* Kon, dégg nanu ñu di wax ci nguurug Yàlla ni ab wax rekk bu rafet—ab xalaat bu neex ci xolu nit—di ko *wàññi* ba mu doon dara lu amul, lu dul dëgg! Ñeneen ñi, ñoom itam, jalgati nañu ne "EGËLIS" bi mooy nguur gi ... Yonent Daniel, mi dundoon 600 at laata Kirist, xamoon na ne nguurug Yàlla nguur gu dëgg la woon—ab nguur gu daan àtte ay nit ñu dëgg ci kaw suuf ...

Fii ... mooy firndeel Yàlla ci lan mooy NGUURU YÀLLA: "Te ci jamonoy buur yooyu..."--fi, mi ngi wax ci fukki baaraami tànk yi, yenn yi weñ lañu, yenn yi itam suuf su yomb a damm. Lii, suñu ko boolee ak waxi Yàlla yi nekk ci Daniel 7, ak Apokalips 13 ak 17, mi ngi tekki AMERIG BU BENNOO BU TOWAAF bi di sosu leegi... ci kanamu bët yi! Apokalips 17:12 dafa leerale ne dina nekk benn boooloo bu fukki buur walla fukki nguur, ñoom ñoo (Apokalips 17:8) di dekkil nguurug Room gu yàgg ga...

Bu Kirist ñëwee, di na ñëw niki BUURU buur yi, di jiite àddina sépp (Waññi 19:11-16); te NGUURam gi—NGUURU YÀLLA—ni ko Daniel waxe, di na LËKKËL nguur yii yépp yu àddina. Téerey Mbindum

Yeesu 11:15 dafa ko waxee nii: "Nguur yi ci àdduna binekk *nañu*NGUURU SUÑU BOROOM BI AK BU MESIYESAM BI: te dina nguuru ba fàww ak fàww"! Lii mooy NGUURU YÀLLA. Mooy jeexitalu nguur yi fi nekk léegi--waaw, ba ci sax Etaasini ak réewi Angalteer yi. Nñoonu dinañu mujj di nguur yi--di NGUURU--Boroom bi JESU KIRISTA, di Buur bu mag ci buur yi ci kaw àddina sépp. Lii dafay leerale bu baax ne NGUURU YÀLLA ab NGUUR bu wér la. Ni Impiiru Kaldeyaan nekkoon BOKK—ni Impiiru Room nekkoon BOKK—nonu la BOKKU YÀLLAJ di ab nguur. Dina jël NGUUR gi ci kaw askanu àdduna bi. Yeesu Kirist juddu woon na ngir nekk BUUR—ab Njiit! ...

Yeesu Kirist moomu, mi doxoon ci tund yi ak xur yi ci Suuf su Sell si ak ci mbeddi Yerusaleem am na lu èpp junni ak juróom-ñeenti téeméeri at, dina ñëwaat. Waxoon na ne dina ñëwaat. Ginnaaw bi ñu ko takke ci kuruwaa, Yàlla Yàlla dekki na ko ci biir ñett fan ak ñett guddi (Mat. 12:40; Jëf 2:32; I Kor. 15:3-4). Yéeg na ca Ngënéelu Yàlla. Bërëbu Nguuru Àddina Sépp (Jëfi Ndaw 1:9-11; Ebr. 1:3; 8:1; 10:12; Alx. 3:21).

Moom mooy "nobleman" bi ci léeb bi, ki dem ca Kuru Yàlla—"réew mu sori" mi—ngir ñu tëral ko buur bu mag ci kaw bépp buur ci bépp xeet, ba noppi dellusi ci kaw suuf (Luqa 19:12-27).

Waat, mi ngi asamaan ba keroog "waxtu wu ñuy delloowaat lépp" (Jëfi Ndaw ñi 3:19-21). *Delloowaat* dafay tekki delloosi ci nekkin wu njëkk. Ci misaal bii, delloowaat nguuru Yàlla ci kaw suuf, te loolu di delloowaat jàmm ci àdduna, ak ay nekkin yu mat sëkk.

Jaaxle gi am ci àdduna bi léegi, xare yi ak xuloo yi di gën a yokku, dina mujj am jafe-jafe yu réy-a-réy ci àdduna bi, ba su Yàlla dugalewul loxoom, amul benn nit ku ciy mucc dund (Matiye 24:22). Bu loolu yéeggee ci catam, te yéex gi mënoon a waral ñàkkug dund gépp ci kaw suuf si, Yeesu Kirist dina dellusi. Ci yoon wii, dina ñëw niki Yàlla gu sell gi. Dina ñëw ak kàttan gépp ak ndam li mu am niki Sàkkkat bi yor àdduna bépp. (Mat. 24:30; 25:31.) Dina ñëw niki "Buur u buur yi, ak Boroom u boroom yi" (Apokalips 19:16), ngir

samp nguur gu mag gu àdduna te jiite xeet yépp "ak bant bu weñ" (Apokalips 19:15; 12:5) ...

Almasi, dañu koo bañ?

Waaye ndax nit ñi dinañu yuuxu ci mbégte, te dalal ko ci mbégte mu réy ak cofeel gu tar--ba ci sax jàngu yu Kirist yu yàgg ya?

Duñu gëm! Dinañu gëm, ndaxte njiiti Sataŋ yu fen yi (II Kor. 11:13-15) nax nañu leen, ne mooy Antikrist bi. Jàngu yi ak xeet yi dinañu mer ci ñëwam (Apok. 11:15 ak 11:18), te xarekat yi dinañu jéem dëgg-dëgg xare ak moom ngir rey ko (Apok. 17:14)!

Mbooloo yi dinañu dugg ci xareb mujj bi ci Ñetteelu Xareb Àdduna bi di ñëw, te xarebaay bi Yerusalem lañu ko defe (Zakari 14:1-2), ba noppi Kirist dina dellusi. Ci kàttan gu wuute ak gu ñu xam, dina "xare ak mbooloo yooyu" ñiy xare ak moom (aya 3). Dina leen daan bu wér (Yalani 17:14)! "Tànkam dina taxaw ci bés boobu ci kaw tundu Olifesi," fu soriwul Yerusalem ci penku (Zakari 14:4). (Armstrong HW. The Mystery of the Ages, 1984)

Biibël bi dafa firndeel ne Yeesu dina dellusi, te dina am ndam, waaye ñu bare dinañu xeex ak moom bu dellusee (Apokalips 19:19). Ñu bare dinañu wax (lii jóge ci ñu déggul ni njekkayu Biibël bi di waxe, waaye itam ndax ay layalkat yu dul dëgg ak ay boroom xam-xami mbóot) ne Yeesu biy dellusi mooy Antikrist bu mujj bi!

Li ci topp itam, ci Herbert Armstrong la jóge:

Diine ju dëgg--dëggu Yàlla ju ñu dooleel ak mbëggeelu Yàlla ju Xel mu Sell mi di joxe...BENN MBEGTE MU NËBBEYU ci xam Yàlla ak Yeesu Kirist--ci xam DËGG--ak tàngaayu MBËGGEELU Yàlla ju sell ji!

...

Njàngalem Eglis bu dëggu bu Yàlla, mooy rekk "dund ci kàddu gu nekk" gu Biibël bu Sell bi...

Góor ñi dinañu bàyyi yoonu "jëli" ngir topp yoonu "maye" -- di yoonu mbëggeelu Yàlla.

Benn siwilisasiyon bu bees dina léegi jàpp àddina! (ci menn bi)

Sivilisasiyon bu BEES bi mooy Nguuru Yàlla. Yégle ne sivilisasiyon bu bees boobu dina ñëw te mbëggeel mooy cëslaayam, loolu bokk na ci li gën a am solo ci li njàngalem nguur gu dëgg gi Yeesu ak taalibeem yi doon jàngale. Loolu mooy lenn ci li ñun ci *Continuing Church of God Waareel*

Herbert Armstrong gis na ne Yeesu dafa doon jàngale ne askanu nit ñi, donte sax dañuy foog ne bëgg nañu topp, dañoo bañ yoonu dund gi, maanaam yoonu mbëggeel. Dafa mel ni ku ci néew a xam bu baax solo si li Yeesu doon jàngale amoon.

Mucc gi ci Yeesu bokk na ci Xebaar bu Baax bi.

Léegi, ñenn ci ñi jàng ba fii xéj-na ñoo ngiy laaj boppam solo si dee gu Yeesu am ci mucc gi. Waaw, dee gi bokk na ci xebaar bu baax bi Kóllère gu Bees gi ak Herbert W. Armstrong ñoom ñaar ñépp bindoon.

Testamaa bu Bees bi dafa wone ne xebaar bu baax bi mooy mucc gi jaar ci Yeesu:

Ndaxte rusuma ci Injiilu Kirist, ndaxte mooy kàttanu Yàlla ngir musal képp ku gëm, Yawut yi njëkk, ak Yawutam yi itam. (Rom 1:16).

⁴ Kon ñi daanoon ñu tasaaroo dem fu nekk di waare kàddu gi. ⁵ Noonu Filip wàcc dem ca dëkku Samaari, di leen waare Kirist. ... ¹² Waaye bi ñu gëmee Filip ci li mu doon waare ci mbirum nguurug Yàlla ak turu Yeesu Kirist, góor ñi ak jigéen ñi ñu leen batise. ... ²⁵ Kon bi ñu seedee te waaree kàddug Boroom bi, ñu dellu Yerusalem, di waare xebaar bu baax bi ci dëkk-dëkkaan yu bare yu Samaariyen yi. ²⁶ Léegi, malaaka bu Boroom bi wax ak Filip ... ⁴⁰ Ñu fekk Filip ca Asot. Mu jóge fa, di waare ci dëkk yépp ba mu agsi Seesaare. (Jëfi Njiit yi 8:4,5,12,25,26,40)

¹⁸ mu di leen waare Yeesu ak dekki gi. (Jëfi Njiit yi 17:18)

³⁰ Noonu Pàl mu dëkk ñaari at yu mat ci kër gu mu luwe woon, te di dalal ñépp ñi ko doon ñëw, ³¹ **di wasax nguurug Yàlla te di**

jàngale mbirum Boroom bi Yeesu Kirist ci jàmm gu mat, te kenn du ko tere. (Jëf yi 28:30-31)

Gisal ne li ñu doon waare dafa doon boole Yeesu AK nguur gi. Waaye lu ñu metti, xam-xam bu mat sèkk ci Injiilu Nguuru Yàlla dafa faral di ñàkk ci njàngalem eglis yu Greko-Rom yu.

Dëgg-dëgg, ngir dimbali ñu bokk ci nguur googu, Yàlla bëgg na nit ñi lool ba tax mu yónni Yeesu ngir mu dee ngir ñu (Yowanna 3:16-17) te itam di ñu musal ci ngëneelam (Efes 2:8). Te loolu bokk na ci xibaar bu baax bi (Jëfi Njiit 20:24).

Liggéeyal jàmm (Matiye 5:9) ak def lu baax ay jubluwaay yu am njariñ lañu (seetal Galat 6:10). Waaye, njiit yu bare ci àdduna, bokk na ci ñi yor diine, dañoo gëm ne jàppalanteg doomi aadama ci diggante réew yi mooy indi jàmm ak tawfeex, te du Nguuru Yàlla. Te donte dinañu am ndam yu néew ci àdduna, duñu rekk duñu am ndam, waaye am na ci seeni jéego yu nit ñi yu mujj di indil suuf si lu tax dund mënatu faa nekk su fekkoon ne Yeesu dellusiwul ngir samp Nguuram (Matiye 24:21-22). Nit ñi di jubbanti suuf si te Yàlla bokkul ci, ab wàllu bu neen la te du dëgg (Sabóor 127:1).

Ñu bare ci àdduna ñoo ngiy jéem a booloo benn naal bu àdduna bu mel ni diine bu Babilon ngir samp benn noste bu bees bu àdduna ci 21eel xarnu bi. Lii mooy lenn lu *Continuing Church of God* Daño ko doon weddi la dale ca cosaan ga te fas-yéenee wéy di ko weddi. La dale ba Sitaane naxoon Eewu ba mu daanu ci benn xeetu njàngalem lu jege juroom-benn junniy at (Jenees 3), nit ñu bare gëm nañu ne ñoom ñoo xam lu gën Yàlla ci li war a gënèl ñoom ak àddina.

Ci li Biibël bi wax, dina laaj booloo gu benn njiitu xare bu jóge Tugal (ñu koy woowe Buuru Bëj-gànaar, te ñu koy woowe itam Rabu-biir bi ci Apokalips 13:1-10) ak benn njiitu diine (ñu koy woowe Foonkat bu dëggul bi, te ñu koy woowe itam Antikrist bu mujj bi ak Rabu-biir bu am ñaari xànq bi ci Apokalips 13:11-17) bu jóge ci dëkk bu am juróom-ñaari tund (Apokalips 17:9,18) ngir indi ab nosteg àdduna bu 'Babilon' (Apokalips 17 & 18). Doonte nit ñi soxla nañu dellusi Kirist ak sampug nguuram, ñu bare ci àdduna duñu jox xel bataaxal bii ci 21eel xarnu bi—di nañu wéy di gëm ay xeeti njublaŋ yu wuute yu Sitaane. Waaye àdduna dina am seede.

Fàttaliku ne Yeesu jàngale na:

Te xebaar bu baax bii ci nguur gi, dinañu ko waare ci àddina sépp ngir mu doon seede ci xeet yépp, te booba la mujj gi di ñëw. (Matiye 24:14)

Xamal ne xebaar bu baax bu nguur gi dina àgg ci àddina sépp ngir seedeel, kon mujj gi dina ñëw. Mujj googu mooy ndoortelu "naqar gu mag gi".

Am na ay sabab yu bare ci lii.

Benn bi mooy ne Yàlla bëgg na àddina dégg xebaar bu baax bu dëgg bi laata Tàkk-tàkk bu Mag bi di door (li ñu wone ne day door ci Matiye 24:21). Kon, bataaxalu Injiil seede la ak artu (seetal Ezekiel 3; Amos 3:7). Dina jur ay gëm-gëmu Yawut yu bare (Rom 11:25) ak gëm-gëmu ñi dul Yawut (Rom 9:27) laata Yeesu di dellusi.

Beneen sabab mooy ne li ëpp solo ci bataaxal bi dina safaanoo ak gis-gisu buur bu bees bi di yéeg ci nguurum mala mu bëj-gànnar, moom ak Fóon-fóonkat bu Dëggul bi, di Antikrist bu mujj bi. Ñoom ñaar ñépp dinañu dige jàmm jaare ko ci jëfi doomu aadama ak juboo ci wàllu diine, waaye loolu dina tax ñu àgg ci njeexteel gi (Matiye 24:14-22) ak alku (seetal 1 Tesalonik 5:3).

Donte Biibël bi nee na ñu xeexal ngëm gu wér ga njëkk ga (Yuda 3), te kàddug Yàlla dëgg la (Yowanna 17:17), te Kiristiyen yu wér yi war nañoo beru ci ñi jaxasoo ak paaganism (2 Korent 6:14-17), ñu bare dinañu wax ne seen "injil" (xibaar bu baax) dafa laaj ñu jaxasoo ngir jàmm ak bennoo man a am. Lu ñu metti mooy, lu bare ci ñiy taxawal jubluwaayu bennoo ak booloo gu Dàjjal gi ak Faññukat bi (di Antikrist bu mujj bi) dinañu jàppe Injiil bu dëgg bu Nguuru Yàlla ne injiil bu fen la.

Ndaxte ay firnde ak ay kéemtaan yu fen yu leen àndal (2 Tesalonik 2:9), ñu bare ci àdduna bi dinañu tànn gëm fen (2 Tesalonik 2:9-12) ci palàsu xibaaru Injiil bi. Ndaxte Katolik yu Room yi, Ortodoks yu Penku yi, Luteriyen yi, ak ñeneen ñi ñàkk nañu a wattu bu baax Nguuru Yàlla gu junni-junni gi, loolu tax na ñu bari ci lu juum nee bataaxalu njekk bu junni-junni bi mooy njekk bu fen bi ñu boole ak Mbindaan mi ak Antikrist.

Balaa Jàqarloo gu Mag gi di door, Kiristiyen yu wóor yu Filadelfi yi (Apokalips 3:7-13) dinañu yegg ci àdduna (Matiye 24:14) di yégal Injiilu àdduna bu junni at bi, te di xamal àdduna li ay njiit yu àdduna yu wóor (bokk na ci Rab bi ak Fóonkat bi) di def.

Dinañu jàppale ci yégal àdduna bi bataaxal bi ne Rab bi, Buuru kàttanu Bëj-gànnar bi, ànd ak Fóon-fóonkat bi, Antikrist bu mujj bi, dinañu mujj yàq (ànd ak ñenn ci seeni àndandoo) Amerig ak réewi Angale yi di Royaume-Uni, Kanada, Ostarali, ak New Zealand (Daniel 11:24,39) te gannaaw loolu du yàgg dinañu tas benn mbootaayu réewi Araab ak Islaam (Daniel 11:40-43), di doon ay jumtukaayu saytaane (Apokalips 16:13-14), te mujj gi dinañu xare ak Yeesu Kirist bu dellusee (Apokalips 16:14; 19:19-20). Filadelfi yu wóor yi (Apokalips 3:7-13) ñoo ngi di yégle ne nguurug Yàlla gu junniy at gi jege na lool.

Lii dina tax xibaar yi di ci wax bu baax te di jàppale ci matalug Matë 24:14. Ñun ci Eglisu Yàlla bu Wéy bi, ñoo ngiy waajal ay mbind (ci làkk yu bare), di yokk ci dalu web yi, ak di def yeneen jéego ngir waajal 'liggéey bu gàtt' bi (seetal Rom 9:28) buy jàppale ba Yàlla gis ne mat na sèkk ngir seedeel ne li ñu wax ci Matiye 24:14, te loolu mooy taxawal mujug jamono ji di ñëw.

'Xeex bu dul dëgg' bi di yégal ne njiiti àdduna (xëy na ab xeetu njiit bu 'bees' bu Tugal ak ab paab bu ñu jiiñ te di woote ab xeetu Katolik) du leen neex yégal googu—duñu bëgg àdduna xam li ñu nar a def dëgg-dëgg (te xëy na sax seen bopp duñu ko gëm ci njëlbeén gi, seetal Yisaya 10:5-7). Ñoom ak/walla ñi leen di jàppale dinañu tamit jàngale ci fen ne Kereceen yu wóor yu Filadelfi yi dañuy topp benn njàngalem ju metti (millenarianism) ci antikrist buy ñëw. Lenn lu ñu mën a yàkkamti ñu ak/walla ñi leen di topp jëm ci Kereceen yu wóor yu Filadelfi yi ak *Continuing Church of God* di jur fitna (Daniel 11:29-35; Apokalips 12:13-15). Lii dina indi itam jeexital gi—di ndoorteelu Nattu bu Mag bi (Matiye 24:21; Daniel 11:39; seetal Matiye 24:14-15; Daniel 11:31) ak itam di jamono ju ñetti at ak génngwall ngir aar Kiliñse yu wóor yu Filadelfi yi (Apokalips 3:10; 12:14-16).

Rab bi ak Fóonkat bu Dëggul bi dinañu jéem doole, xàjjal ci wàllu koom-koom, ay firnde, ay kéemtaan yu fen, rey, ak yeneen xeex (Apokalips 13:10-17;16:14; Daniel 7:25; 2 Tesalonik 2:9-10) ngir am sañ-sañ. Kiristiyen yi dinañu laaj:

"Ba kañ, Yaw Boroom bi sell te dëggu, di nga àtte te feyyu sunu dereet ci ñi dëkk ci kaw suuf?" (Wante 6:10)

Ci jamono yu jàll yépp, askanu Yàlla dañu doon laaj seen bopp te di waxtaan, "Ban jamono la Yeesu di dellusi?"

Donte xamunu bés bi walla waxtu wi, danuy xaar Yeesu dellusi (ak Nguurug Yàlla gu junni-atum-at gi sampu) ci 21eel xarnu bi, ci li ay mbind yu bare di firndeel (misal: Matiye 24:4-34; Sabóor 90:4; Ose 6:2; Luk 21:7-36; Ibr 1:1-2; 4:4,11; 2 Piyeer 3:3-8; 1 Tesalonik 5:4), te am na ci yenn yi ñu gis léegi ñu ngiy mat.

Su Yeesu taxawul, nit ñi dinañu jeexal lépp lu dund:

²¹ Ndaxte ci jamono jooju dina am jafe-jafe ju réy-a-réy, ju musula amee ba léegi, laata àddina di door ba ci jamono jii, te du amati muk. ²² Te buñu gattul bés yooyu, benn nit du mucc; waaye ngir ñi tànnewu, dinañu gatt bés yooyu. (Matiye 24:21-22)

²⁹ Ci saa si, ginnaaw jafe-jafey bés yooyu, jant bi dina lëndëm, weer wi du leeral; biddiww yi dinañu daanu jóge asamaan, te kàttani asamaan yi dinañu yëngatu. ³⁰ Ci saa si, firnde bu Doomu Aadama dina feeñ ci asamaan, te ci la mbooleem xeeti suuf si di jooy, te dinañu gis Doomu Aadama muy ñëw ci niiri asamaan yi ak kàttan ak ndam lu réy. ³¹ Te dina yónni malaakaam yi ak coowu turu bu réy, te dinañu dajale ñi mu tànn, jóge ci ñeenti ngelaw yi, jóge ci buntu asamaan bi ba ci beneen bi. (Matiye 24:29-31)

Nguuru Yàlla mooy li àdduna soxla.

Ndawi Nguur gi

Lan mooy sa taxawaay ci Nguur gi?

Léegi nii, su fekkee ne Kiristeen dëgg nga, war ngaa nekk ndawul Yeesu ak Nguuru Yàlla. Seetal li Apotol Pawlos bindoon:

Kon nag, ñun ay ndawi Kirist lañu, mel ni Yàlla mi ngi ñuy waxal: di leen ñaanal ci turu Kirist, jubuleen ak Yàlla. (2 Korinse yi 5:20)

¹⁴ Kon, taxaw leen, ngeen sàng seeni ndigg ci dëgg, sol mbubbum njub, ¹⁵ te sol ci seeni tànk waajtaayu xebaar bu baax bu jàmm; ¹⁶ te ci kaw loolu yépp, jël leen ngilawum ngëm gi ngeen di mèneé feyee xasi safara yépp yu bon bi di sànni. ¹⁷ Jël leen itam kasku mucc gi, ak saaru Xel mu Sell mi, di kàddug Yàlla; ¹⁸ ngeen di ñaan saa su nekk, ci ñaan yépp ak ñaanlu yu xóot ci biir Xel mu Sell mi, di yewwu ci loolu ak muñ gu mat sëkk ak ñaanlu ngir ñi sell ñépp— ¹⁹ ak ngir man itam, ñu may ma kàddu, ngir ma man a ubbi sama gémmiñ ak fit, ma leeral xel-muñu xibaar bu baax bi, ²⁰ maay ndawam bu ñu tëj ci jéñ; ngir ma mën cee wax ak fit, ni ma waree waxe. (Efes 6:14-20)

Lan mooy ab ambasadëer? *Merriam-Webster* am na tekki bii di topp:

1:ndaw lu ofisel;*rawatina*:ndawu diplomasi bu mag bi ñu samp ci réew mbaa buur bu dul sa réew, ngir mu nekk fa teewalukaayu nguuram mbaa buuram, walla ñu ko fal ngir liggéeyu diplomasi bu am solo te faral di nekk bu yàggul.

2 *a*: ab ndaw lu wóor walla ab ndamal

Su fekkee ne Kiristeen dëgg nga, ndawu Kirist bu ofisel nga! Xoolal li Apotol Piyeer bindoon:

⁹ Waaye yéen, askan wu tànn ngeen, di saraxalkat yu buur, di réew mu sell, di askanam gu mu moom boppam, ngir ngeen di yégal teddngaam ki leen woo ci lëndëm, dugg ci leeram gu yéeme gi; ¹⁰ yéen ñi nekkoon askanul woon, waaye léegi ngeen di askanu Yàlla; yéen ñi amul woon yërmande, waaye léegi ngeen am yërmande. (1 Piyeer 2:9-10)

Niki ay Kirist, war nanoo bokk ci askan wu sell.

Ban réew moo sell léegi?

Waaw, dëgg-dëgg, benn ci nguur yu àddina bii amul—waaye ci mujjug lépp dinañu bokk ci Nguuru Kirist (Apokalips 11:15). Askanu Yàlla, Nguuram la, mooy bu sell bi.

Niki ay ndaw, dunu faral di dugg ci politigu réewi àdduna bi. Waaye war nanoo dund léegi ci yoonu Yàlla (seetal itam téereb elektróonik bu ñàkk fey bi am ci www.ccog.org Tudd: *Kereceen yi: Ndawi Nguurug Yàlla, ay ndigali Biibël ci dundug Kereceen.*). Su ñu toppee léegi doxalinu Yàlla, gën na ñu xam lu tax yoonu Yàlla yi ñoo gën, ngir ñu man a nekk ay buur ak ay saraxalekat ci Nguuram te àtte àdduna bi ak Kirist:

⁵ Moom mi nu bëggoon te raxass nu ci sunuy bàkkaar ak deretam, ⁶ te def nu ay buur ak ay saraxalekat ngir Yàllaam ak Baayam, Moom, nañu ko màggalal teraanga ak nguur ba fàww ak fàww. Aamiin. (Apokalips 1:5-6)

¹⁰ Te def nañu ñu ay buur ak ay saraxalekat ngir sunu Yàlla; te dinanu buur ci kaw suuf. (Apokalips 5:10)

Benn ci li nar a doon ci kanam ci nekk buur ak saraxalekat mooy jàngal ñi fa nekk ñu dox ci yooni Yàlla:

¹⁹ Ndaxte askan wi dina dëkk ca Siyon, ca Yerusalem; dootuloo jooy. Dina la yërëm lool ci sa coow; bu ko déggee, dina la tontu. ²⁰ Te bu fekkee sax Boroom bi jox na la mburu coono ak ndoxu naqar, sa jàngalekat yi dootuñu nèbbu ci koñ bi, waaye sa bêt dina gis sa jàngalekat yi. ²¹ Sa nopp dina dégg kàddu ci sa ginnaaw, di naan: «Yoon wii la, doxleen ci,» Sa su jàllee ci ndeyjoor walla sa su jàllee ci càmmooñ. (Yisaya 30:19-21)

Donte loolu ab yonent la ngir nguuru junni-junni gi, ci jamono jii, Kiristiyen yi war nañoo waaj ngir jàngale:

¹² ... léegi nag, waroon ngeen nekk ay jàngalekat, (Ebr 5:12)

Waaye sellal leen Boroom bi, Yàlla, ci seen xol, te waajal leen bés bu nekk ngir tontu képp ku leen laaj sabab bi tax ngeen am yaakaar ci yéen, te loolu ngeen defee ci teey ak tiitaange. (1 Piyeer 3:15, KJV)

Biibël bi dafa wone ne Kirist yu gën a wóor yu bare, ci lu jiitu tuuti Tàkk-tàkk bu Mag bi di door, dinañu jàngal ñu bare:

Te ñi ci askan wi am xam-xam dinañu jàngal ñu bare (Daniel 11:33)

Kon, jàng ak yokku ci yërmande ak xam-xam (2 Piyeer 3:18), loolu lañu war a def léegi. Yeesu nee na, "Dingeen nekk samay seede ca Yerusalem, ak ci Yude ak Samaariye gépp, ba ca jeexitalu àddina" (Jëfi Ndaw ñi 1:8). Benn pacc ci sa wàll ci Nguuru Yàlla mooy nga mën a jàngale.

Te ngir Kirist yu gën a wóor, yu Filadelfi (Apokalips 3:7-13), loolu dina boole itam jàppale seede bu am solo bu Injiil bi, laata nguurug Yàlla gu junni-at gi di tàmbali (seetal Matiye 24:14).

Ginnaaw bu Nguuru Yàlla sampoo, askanu Yàlla dinañu leen jëfandikoo ngir ñu jubbanti suuf si yàqu:

Ñi ci seen biir dinañu tabax barab yu yàgg yu ñu bàyyi woon;
Dinañu taxawal ponki maas yu bare; Te dinañu leen woowe Ku
dëgëral li damm, Ku delloowaat mbedd yi ngir ñu dëkk ci. (Yisaya
58:12)

Kon, askanu Yàlla ji doon dund ci yoonu Yàlla ci jamono jii, ñoo fiy yombalal nit ñi ñu dëkk ci dëkk yi (ak feneen) ci jamonoy dellusi gi ci junniy at yi.

Àdduna dina gën a baax dëgg-dëgg. War nañoo nekk ay ndawu Kirist léegi, ngir ñu mën a liggéeyal itam ci Nguuram.

Bataaxal bu dëgg bi dafa soppi.

Yeesu nee na, "Su ngeen saxee ci sama kàddu, dingeen nekk samay taalibe dëgg. 32 Te dingeen xam dëgg gi, te dëgg gi dina leen goreel" (Yowanna 8:31-32). Xam dëgg gi ci xebaar bu baax bu Nguuru Yàlla daf ñuy goreel ci ñu nekk ci biir yaakaar yu dëggul yu àddina si. Mën nañoo jàppale ak fit plan bu dox—planu Yàlla! Seytaane nax na àddina sépp (Apokalips 12:9) te Nguuru Yàlla mooy safara si dëgg. War nañoo taxaw tey jàppale dëgg gi (seetal Yowanna 18:37).

Bataaxalu Injiil bi, lu ëpp sa muccug bopp la. Xibaar bu baax bi ci Nguuru Yàlla war na soppi nit ci jamono jii:

Te buleen topp doxalinu àddina bii, waaye soppiku leen ci yeesalug seen xel, ngir ngeen mën a xam lan mooy coobareg Yàlla gu baax, gu nangu, te mat. (Rom 12:2)

Kereceen yu dëggu yi dañuy soppiku ngir liggéeyal Yàlla ak nit ñi:

²² Yeen jaam yi, déggleen seen boroom yi ci lépp lu ñu leen santaane, waaye bu dul ngir won rekk, te bëgg neex nit ñi, waaye ci xol bu sell, di ragal Yàlla. ²³ Lépp loo def, defal ko ak sa xol bépp, ni da ngaa koy defal Boroom bi, te du nit ñi, ²⁴ ndaxte xam ngeen ne ci Boroom bi ngeen di jële payooru donoo bi; ndaxte Boroom bi di Kirist ngeen di liggéeyal. (Kolosien 3:22-24)

Kon, ndaxte am nanu nguur gu kenn mënul yëngal, nañu am yërmande, te ci lañuy liggéeyele Yàlla ci anam gu mu nangu, ak worma ak ragal-Yàlla gu sell. (Ebr 12:28)

Kereceen yu dëggu yi, seen dundin wuute na ak bu àdduna bi. Ñoo ngi nangu àttey Yàlla yi rawatina yu àdduna bi ci li baax ak li bon. Ñu jub ñi, ci ngëm lañuy dunde (Ebr 10:38), ndaxte ngëm la laaj ngir mën a dund ci yoonu Yàlla ci jamono jii. Kiristiyen yi, dañu leen doon jàppe ne wuute nañu lool ak àdduna bi ñu nekkoon, ba taxoon seen dundin ñu tudde ko "Yoon wi" ci Kóllare gu Bees gi (Jëfi Njiit yi 9:2; 19:9; 24:14,22). Àdduna mi ci njariñu bopp lañuy dunde, te Sitaane moo leen nax ba ñu nekk ci kàttanam, ci li ñu tudde "yoonu Kaayin" (Yuda 11).

Xeeru Nguurug Yàlla ab bataaxal la bu jëm ci jikko ju jub, mbégte, ak jàmm (Rom 14:17). Kàddug yonent bi, buñu ko xamee ni mu ware, dafay dëfal (seetal 1 Korent 14:3; 1 Tesalonik 4:18), rawatina bi ñuy seetaan àdduna muy tas (seetal Luk 21:8-36). Dëkkinu Kiristeen bu dëggu dafay indi wërsëg gu ruu ak ay barke yu jëm ci yaram (Mark 10:29-30). Loolu moo tax ñi koy dund xam ne àdduna soxla na Nguuru Yàlla. Kiristeen yi ñooy ndawi Nguuru Yàlla.

Kiristiyen yi, sunu yaakaar ci lu jëm ci ruu lañu ko teg, du ci lu jëm ci yaram, donte sax ci àddina ju yaram lañu nekk (Rom 8:5-8). Am nañu "yaakaaru xebaar bu baax bi" (Kol 1:23). Lii mooy lenn ci li Kiristiyen yu njëkk ya dégg, waaye ñu bare ci ñiy wax tey ne Kirist lañu, xamunu ko dëgg-dëgg.

6. Eglis yu Greko-Rom yi dañuy jàngale ne Nguur gi am na solo, Waaye...

Eglis yu Greko-Rom yi dañu gëm ne dañuy jàngale ay wàll ci Nguuru Yàlla, waaye am nañu jafe-jafe ci xam dëgg-dëgg lan la. Ci misaal, *The Catholic Encyclopedia* lii la jàngale ci nguur gi:

Almasi... Ci bépp tolluwaay ci njàngalem, ñëwum nguur gii, ay meloom yu wuute, maanaam bu wér, ak yoon wi ñu koy jaar ngir jot ko, ñoo doon cëslaayu waxtaanam yi, ba tax sax ñu tudde waxtaanam woowu "Xeetu Nguur gi"... ñu daldi tàmbalee wax ci Eglis bi niki "Nguuru Yàlla"; seetal Kolosé, I, 13; I Tesalonik, ii, 12; Apokalips, I, 6, 9; v, 10, ak yeneen... li mu tekki mooy Eglis bi niki kureel gu sell googu... (Paab H. Nguuru Yàlla. *The Catholic Encyclopedia*, Téere bu juróom-ñetteel bi. 1910)

Donte li ci kaw dafa jëm ci "Kol., I, 13; I Tes., ii, 12; Apok., I, 6, 9; v, 10," boo leen seetee, dinga gis ne benn ci ay aaya yooyu waxul ne **Eglis bi** mooy Nguuru Yàlla. Dañuy jàngale ne gëmkat yi dinañu bokk ci Nguuru Yàlla walla ne nguuru Yeesu la. Biibël bi dafa artu ne ñu bare dinañu soppi Injiil bi walla ñu wëlbatiku ci beneen bu dul dëgg (Galat 1:3-9). Lu metti la, waaye am na ñu bare ñu ko def.

Yeesu jàngale na ne, «Man maay yoon wi, dëgg gi, ak dund gi. Kenn du ñëw ci Baay bi lu dul jaar ci man" (Yowanna 14:6). Piyeer jàngale na ne, "Amul itam musal ci keneen, ndaxte amul beneen tur ci asamaan bi ñu jox nit ñi

bu nu war a musalee" (Jëfi Njiit ñi 4:12). Piyeer wax na Yawut ya ne ñépp war nañoo am ngëm, ñu tuub te nangu Yeesu ngir musu (Jëfi Njiit ñi 2:38).

Ci lu wuute ak loolu, Paab Fransuwa bi fi bawoon jàngale na ne ñi gëmül Yàlla, su fekkee amunu Yeesu, mën nañoo mucc ci ay jëf yu baax! Jàngale na itam ne Yawut yi mën nañoo mucc te nanguñu Yeesu! Ci kaw loolu, moom ak ñenn ci Gerek-Rooma yi, dafa mel ni dañu jàpp ne beneen melokaanu 'Mary' bu bokkul ci Biibël bi, ab caabi la ci njukkéel li, te itam ab caabi la ci bennoo gu ekumenik ak gu diine yu wuute yi. Lu ñu metti mooy, ñoom ak ñeneen xamuñu solo si Yeesu am, ak solo si Injiil bu dëggu bi di bu Nguuru Yàlla. Ñu bare ñoo ngiy tasaare ay injiil yu dul dëgg.

Ñu bare bëgg nañu dox ci li ñuy gis te gëm àdduna. Kóllèreg Bees gi jàngale na ne Kiristian yi war nañu xool kaw:

Xelal ci mbir yu kaw, te bañ a xelal ci mbir yu suuf. (Kolose 3:2)

Ndaxte ci ngëm lañuy doxee, du ci gis-gis. (2 Koorinsey yi 5:7)

Waaye, Paab Piye XI, ci li gën a fës, dafa jàngale woon nañu doxal ci gis-gisu Eglisam:

... Jàngu Katolik bi ... mooy nguurug Kirist ci kaw suuf. (ci bataaxal bu Pius bi tudd Quas Primas).

Dalub web bii di *CatholicBible101* dafa wax ne, "Nguuru Yàlla, Yeesu Kirist moo ko samp ci kaw suuf ci atum 33 g.Y., ci melokaanu Eglisam, bi Piyeer jjiite...di Eglisu Katolik bi." Waaye Nguuru Yàlla gu junni-junni gi nekkul fii te itam du Eglisu Rom. Bu ñëwee, ci kaw suuf lay nekk. Donte Eglisu Yàlla gu dëgg gi am na "caabi nguur gi" (Matiye 16:19), ñi naan benn eglis mooy nguurug Yàlla "dëdd nañu caabiy xam-xam bi" (Luk 11:52).

Eglisu Rom dafa weddi bu baax Nguuru Yàlla gu junni-ati gu ñu nee dina ñëw ci kaw suuf, ba taxna moom rekk mooy "njàngalem Antikrist" bi ñu lim ci Katesism bu ofisel bu Eglisu Katolik bi:

676 Njaaxum Antikrist bi, mi ngi tàmbalee feeñ ci àdduna saa su ñu jàppee ne mën nañu am ci biir taariix yaakaar gi ñu amoon ci Mesiya, te fekk ne loolu du am lu dul ci àtteb mujjug jamono bi, te

foofu la weesu taariix. Jàngu bi weddi na sax melokaan yu ñu soppi yu nax gii di naxal nguur gu ñëw gi ci turu milenarism ... (Katekisimu Jàngu Katolik bi. Imprimatur Potest +Joseph Cardinal Ratzinger. Doubleday, NY 1995, xët 194)

Ci lu ñu metti, ñi ànd ak xalaat boobu dinañu am ay jafe-jafe yu réy ci wàllu yégle Injiilu Nguuru Yàlla ci mujjug lépp. Ñenn ñi dinañu jël ay matuwaay yu bon lool jëm ci ñiy yégle Injiil bi (Daniel 7:25; 11:30-36). Waaye, mën nga xalaat ne, ndax ñépp ñiy nangu Yeesu niki Boroom duñu nekk ci nguur gi? Déedéet, duñu fa nekk. Seetlul li Yeesu wax:

²¹ "Du ñépp kuy wax sama bopp ne, 'Boroom bi, Boroom bi,' ñoo'y dugg ci nguurug asamaan, waaye ki def coobareg sama Baay bi nekk asamaan. ²² Ñu bare dinañu Ma wax ci bés boobu ne: 'Boroom bi, Boroom bi, ndaxte duñu ci sa tur wax liñu wax, ci sa tur dàq sayda yi, te def ay kéemtaan yu bare ci sa tur?' ²³ Booba laa leen di wax ne: 'Mësuluma leen a xam; sori leen Ma, yéen ñiy def lu bon!' (Matiye 7:21-23)

Apóstol Paal dafa waxoon ne "mbóotum lu jaaduwal" dafa "doon liggéey ba pare" (2 Tesalonik 2:7) ci jamonoom. Lu jaaduwal loolu dafa lëkkalook itam lenn lu Biibël bi di artu ci jamono ju mujj ji, te ñu koy woowe "Mbóotum Babilon bu Mag bi" (Apokalips 17:3-5).

"Mbóotum ñàkk-àtte gi" dafa lëkkalook Kiristiyen yu wax ne dañoo gëm, waaye xalaat ne soxlawuñu jéem a sàmm yoonu Yàlla bu fukki àtte yi, ak yeneen, ak/walla ne am na ay lu bare yu ñu mën a def te baax te duñu topp yoon wi, ak/walla ne am na ay xeeti njukkal yu ñu nangu yu ñu mën a def su ñu jalgati yoonu Yàlla. Kon, donte xalaat nañu ne am nañu benn melokaanu yoonu Yàlla, dëgg-dëgg, du melokaanu Kiristiyenism bu Yeesu walla ndawam yi nangu woon.

Ñu bare ci ñi wax ne Kirist lañu, ñoo ngi mel ni Farisen yi daan jalgati ndigali Yàlla, waaye naan seeni aada tax na loolu baax na—Yeesu weddi na jikko jooju (Matiye 15:3-9)! Yisaya itam artu na ne nit ñi wax ne ñu Yàlla lañu, dinañu jalgati yoonu Yàlla (Yisaya 30:9). Lu ñu metti mooy, jalgati gu amul yoon googu, dara la ju ñu gis ba tey jii.

Beneen "mbóotum" dafa melni Eglisu Rom gëm na ne ay naal yu mu am ci wàllu xare, booloo gu diine yi, ak jokkoo ak yeneen diine yi dina indi jàmm ak beneen melokaanu Nguuru Yàlla ci kaw suuf bu bokkul ak li Biibël bi wax. Mbind mu Sell mi dafa artu ci benn booloo gu diine yi gu nar a ñëw, te dafa jàngale ne dina am ndam ci diirub ay at yu néew (not: ñu ngi wone *New Jerusalem Bible*, benn tekki bu Eglisu Katolik bu Rom nangu):

⁴ Ñu sujj ci kanamu jaan ji ndaxte jox nañu mala ji sañ-sañam; te ñu sujj ci kanamu mala ji, di wax ne, 'Kan moo mën a nattukaaleek mala ji? Kan moo ko mēna xeex?' ⁵ Dañu mayoon rab bi mu wax ay waxi réy ak ay waxi saaga, te mu yēngu diirub ñeent-fukki weer ak ñaar; ⁶ te mu wax ay waxi saaga yu jēm ci Yàlla, ci turam, ci Nekkukaayam bu asamaan bi ak ñépp ñi fa am aar. ⁷ Dañu ko may mu xare ak ñi sell te daan leen, te may ko kàttan ci xeet bu nekk, askan wu nekk, làkk wu nekk ak réew mu nekk; ⁸ te askanu àddina yépp dinañu ko jaamu, maanaam képp ku turam bindul ca téereb dundug Mbote mi ñu jagleeloon laata àddina di sosu. ⁹ Ku mën a dégg, na déglu: ¹⁰ Ñi ñu jagleel jaam, jaam lañuy jagleel; ñi ñu jagleel rey ci saabar, rey ci saabar lañuy jagleel. Looloo tax ñi sell ñi war a muñ te am ngēm. (Apokalips 13:4-10, NJB)

Biibël bi dafa artu ci benn bennoo bu melni Babilon bu jamono ju mujj ji:

¹ Benn ci juróom-ñaari malaaka yi yoroon juróom-ñaari ndab yi ñëw ci man, wax ma ne, 'Kaay fii ma wone la àtteb jigéen ju mag juy jaay-sa-bopp ji toog ci wetu ndox mu bare, ² mi buur yu àdduna yépp jaay-sa-bopp ak moom, te tax mbooleem waa àdduna metti ci biñub jaay-sa-boppam.' ³ Yóbbu na ma ci xel ba ca àll ba, foofu gis naa jigéen ju toog ci kaw rab bu xonq bu am juróom-ñaari bopp ak fukki kànday, te am ay tur yu ñàkk teggin yu ñu bind ci kawam gépp. ⁴ Jigéen ji sol na yére yu xonq ak yu violet, te mu ngi melax ak wurus, ak per, ak perle, te mu jàppoon kaas bu wurus bu fees ak sàngara, di sàngara ju bon ji mu doon jaay boppam; ⁵ **ci jëbam ñu bindoon benn tur, tur bu nèbbu: 'Babylone bu Mag bi, yaayu jigéen yu jaay seen bopp yépp ak jëf yu ñaaw yépp ci kaw suuf.'** ⁶ Gisoon naa ne dafa màndi, màndi deretu ñi sell, ak deretu ñi faatu

ngir seede Yeesu; te bi ma ko gisee, dama jaaxle lool. (Apokalips 17:1-6, NJB)

⁹ Lii dafa laaj xel mu ñaw. **Juróom-ñaari bopp yi, juróom-ñaari tund yi lañu**, fa jigéen ji toogee . . . ¹⁸ Jigéen ji nga gis mooy **dëkk bu mag bi** am sañ-sañ ci kaw buur yépp ci àdduna. (Apokalips 17:9,18, NJB)

¹ Ginnaaw loolu, gis naa beneen malaaka buy wàcc jóge asamaan, mu amoon kàttan gu réy gu ñu ko jox; suuf si leer na ak ndamam.

² Ci baat bu kawe, mu yuuxu ne, 'Babylone dafa daanu, **Babylone bu Mag bi** dafa daanu, te mujj di bërëbu jinné yi ak dëkkuwaayu bépp xel mu bon ak picc mu tilim, mu ñu bañ. ³ Mbooleem xeet yi naan nañu bu baax ci biñu bàkkaar-bàkkaaram; buur bu nekk ci kaw suuf séy na ak moom, te jaaykat bu nekk am na alal ci bàkkaar-bàkkaaram.' ⁴ Beneen baat jóge na asamaan; Dégg naa ko muy wax ne, '**Génneen ci moom, sama askan, ngir bañ a bokk ci bàkkaaram yi te bañ a jël ay mbot yu ni mel.**' ⁵ Bàkkaaram yi yégg nañu ba asamaan, te Yàlla fàttaliku na ay tooñam: defleen ko ni mu defalee ñeneen. ⁶ War nañu ko fay ñaari yoon li mu laajoon. Dina naan kopp bu ñor te mu bokk ci li mu boole woon. ⁷ Lépp lu mu def ci ay mbëggeelam ak ay fanaanam, dina am benn mbugaan walla metit bu ko topp. Dafa xalaat ne: 'Dama toog niki buur-jigeen; nekkuma jigeen ju ñàkk jëkkëram te duma mës a xam naqar.' ⁸ Looloo tax, ci benn bés, ay coono dinañu ko dal: feebar, jooy, ak xiif. Dinañu ko lakk ba mu nekk suuf. Boroom bi ko àtte dafa am doole.' ⁹ 'Buur yi àdduna yi, ñi mu bokkoon bàkkaar te defoon ay xew-xew yu ñaaw ak moom, dinañu ko jooy te yuuxu ngir moom. Dinañu gis saxaar si muy lakk, (Apokalips 18:1-9, NJB)

Ci Zakari, Biibël bi dafa artu ci Babilon bu nar a ñëw te wone ne bennoo gu mat sëkk du am ba keroog Yeesu dellusi:

¹⁰ Moytul! Moytul! Dàw leen ci réewum bëj-gànnar bi -- Yàlla a ko wax -- ndaxte da maa leen tasaare ci ñeenti ngelawu asamaan yi -- Yàlla a ko wax. ¹¹ Moytul! Dàw leen, **Siyon, yaa ngi dëkk ak doom ju jigéenu Babilon!**

Ndaxte Yàlla Sabaot nee na lii, ba tax Teddnga bi yónni

sama bopp, ci xeet yi la rombaloon, 'Képp ku la laal, laal na buum sama bët. ¹³ Léegi nag, xoolal, dinaa leen yéngal sama loxo te ñi ñu jaamaloon ñoo leen di rombal.' Booba ngeen di xam ne Yahweh Sabaot moo ma yónni! ¹⁴ Woyal, bégal, doom-u-jigéenu Siyon, ndaxte leegi maa ngi ñëw di dëkk ci seen biir - la Yahweh wax! ¹⁵ Te ci bés boobu, xeet yu bare dinañu wëlbatiku ci Yahweh. Waaw, dinañu nekk askanam, te dinañu dëkk ci seen biir. Booba ngeen di xam ne Yahweh Sabaot moo ma yónni ci yéen! ¹⁶ Yahweh dina moom Yuda, pàrram ci Suuf su Sell si, te dina tànnati Yerusalem. (Zakaria 2:10-16, NJB; xamal ne ci version KJV/NKJV, ayet yi ñoo ngi ci Zakaria 2:6-12)

Donte jàppalante ci yenn mbir yi man naa baax, am na ay wàll ci yénguy-yénguy booloo diine yi ak yu diggante diine yi, yu Kureelu Xeet yi, Wataayik, Protestan yu bare, ak njiiti Ortodoks yu Penku di taxawal, te Biibël bi weddi na leen bu leer te waruñu leen a jàppale. Yeesu artu na ci ñiy *ne* dañu koy topp te dinañu "nal" ñu bare (Matiye 24:4-5). Lu bare ci ekumenism dafa lëkkalook ubbiteg tēj bu njëkk bi ci Apokalips 6:1-2, ñu xame ko itam ci "kaw-kaw bu weex" bi ci Apokalips (mi nekul Yeesu) ak jigéen ju soxor ji ci Apokalips 17.

Ni Zakari, Apotol Pawlos itam jàngale na ne bennoo gu dëggu ci ngëm du am ba keroog Yeesu dellusi:

ba ñun ñépp àgg ci benn gëm ak xam-xam ci Doomu Yàlla, te sàkk nit ku mat sëkk, ku màgg ba am matug Kirist moom ci boppam. (Efes 4:13, NJB)

Ñi gëm ne bennoo gii dina jiitu dellusi Yeesu, juum nañu. Dëgg-dëgg, bu Yeesu dellusee, dina war a yàq bennoo gi réew yi dinañu am te dinañu ko taxawlu:

^{11:15} Bi malaaka bu juróom-ñaareel bi soppee turubam, ay baat yu ñu déggee ci asamaan di yuuxu, di naan: 'Nguuru àdduna bi nekk na nguuru sunu Boroom bi ak Kiristam, te dina nguuru ba fàww ak fàww.' ¹⁶ Ñaar-fukki màggat yi ak ñeent ñi, ñu toogoon ci seeni toogu-kaay ci kanamu Yàlla, sujj nañu ba teg seeni jëbam ci suuf, di jaamu Yàlla ¹⁷ te di wax nii: 'Danu lay sant, Yaw Boroom Yàlla Aji-

Kàttan ji, Yaw mi fi nekk, Yaw mi fi nekkoon, ndax jël gi nga sa kàttan gu réy gi te tàmbali sa nguur.' ¹⁸ Xeet yi yëngu woon nañu, te léegi jot na ngir sa feyu, ak ngir ñu àtte néew yi, ak ngir sa jaam yi di ay yonent, ak ngir ñi sell ak ñi ragal sa tur, ñu ndaw ñi ak ñu mag ñi, ñu jot seeni pay. Jot na ngir yàq ñiy yàq àddina.' (Wante 11:15-18, NJB)

^{19:6} Te ma dégg lu melni baatu mbooloo mu réy-a-réy, ni melokaanu géēju ndox walla yuuxu gu réy gu melni kurus, ñuy tontu ne, 'Alleluia! Nguuru Boroom bi, sunu Yàlla, Ki Am Kàttan gépp, tambali na; . . . ¹⁹ Ci noonu ma gis rab bi, ak buur yu àdduna yépp ak seeni xarekat, ñu dajaloo ngir xare ak Ki dawal fas bi ak xarekatam. ²⁰ Waaye bët bi ñu jàpp, ak faal-bët bi daan def ay kéemtaan ci turu bët bi, te loolu moo taxoon ñu nax ñi nangu woon màrk bët bi ak ñi jaamu woon nataalam. Ñoom ñaar ñépp, ñu sànni leen ñu dund ci biir déeg bu safara ak soufr di taal. ²¹ Ñi desoon ñépp, jaasi bi mu yor, bi génn ci gémmiñam, moo leen rey, te picc yépp ñam ci seen yàpp ba suur . . . ^{20:4} Gannaaw loolu, gis naa ay nguur-nguuraan, ñu toog ci kaw, te ñu jox leen sañ-sañu àtte. Gis naa ruwi ñépp ñi ñu dag boppam ndax seede gi ñu seede woon ngir Yeesu ak ndax waare gi ñu waare woon kàddug Yàlla, ak ñi bañoon a jaamu mala wi walla nataalam te nanguwoon mark bi ci seen jèbbi walla seen loxo; ñu dekki, ñu nguurandoo ak Kirist junniy at. (Apokalips 19:6,19-21; 20:4, NJB)

Gisal ne Yeesu dina war a yàq xarekat yu àdduna bi ñu booloo ngir xeex ak Moom. Noonu Moom ak ñi ñu njëkk a dekki ci baña-dekki dinañu nguur. Foofu la bennoo gu mat sëkk ci ngëm gi di amee. Waaye lu ñu metti mooy, ñu bare dinañu déglu ay njiiti diine yu dul dégg te ñu mel ni ñu baax, ni ko Apóstol Paal artuwoon (2 Korent 11:14-15). Su fekkoon ne ñu bare gën nañoo xam dégg-dégg Biibël bi ak Injiilu Nguurug Yàlla, ñu tuuti rekk a doon xeex Yeesu bu dellusee.

7. Lu tax Nguuru Yàlla?

Donte nit ñi dañu bëgg a xalaat ne dañoo xarale lool, am na fu sunu xel yam, waaye xelu Yàlla moom "amatul dayo" (Sabóor 147:5).

Looloo tax laaj na yëngu Yàlla ngir jubbanti àddina si.

Donte ñu bare gëm nañu Yàlla, li ëpp ci nit ñi bëgguñoo def li mu wax te dund ni mu leen ko digalee dëgg. Seetlul li ci topp:

8 Moom, nit, won na la lu baax; te lu Boroom bi laaj ci yaw lu dul nga def lu jub, bëgg yërmande, te dox ak sa Yàlla ci wàññiiku? (Mise 6:8)

Doxantu ak Yàlla ci wàññi boppam du lu doomu aadama yi bëggoon a def dëgg-dëgg. Ba ca jamonoy Adama ak Awa (Jenees 3:1-6), nit ñi tànn nañu sukkandiku ci seen bopp ak seeni njariñ yu njëkk, rawale yu Yàlla, donte sax ay ndigëlam lañu def (Egsod 20:3-17).

Téereb Kàddu yi dafa jàngale:

⁵ Wóllul Boroom bi ak sa xol bépp, te bul wéeru ci sa xalaat bopp;

⁶ Ci say yoon yépp, xamal ko fa, te moom dina jubal say yoon. ⁷ Bul gis sa bopp ni ku am xel; ragal Boroom bi te dëdd lu bon. (Kàddu yu Xelu 3:5-7)

Waaye, nit ñu bare duñu gëm Yàlla ak seen xol bépp, te duñu ko bàyyi mu jiite seeni jéego. Ñu bare dañuy wax ne dinañu def li Yàlla bëgg, waaye duñu ko def. Saytaan nax na nit ñi (Apokalips 12:9) te ñu daanu ci bëgg-bëgg àdduna ak 'fiyerteg dund gi' (1 Yowanna 2:16).

Looloo tax ñu bare taxawal seeni aaday diine ak seeni nguur yu dul diine, ndaxte dañu foog ne ñoo gën a xam. Waaye, xamuñu ko (seetal Yeremi 10:23), te li ci ëpp duñu jublu ci seen xol.

Looloo tax doomu aadama soxla Nguuru Yàlla (seetal Matiye 24:21-22).

Xalaatal ci Ndimbal yi

Benn ci wax yi Yeesu gën a siiw, mooy ndigël yi mu joxe ci waxam wi ñu tudde "Sermon on the Mount" ci tundu Olivi.

Seetalal yenn ci li mu waxoon:

³ "Yàlla barkeel na ñi ñàkk ci seen xol, Ndaxte seenug moom la nguurug asamaan. ⁴ Ñi naqarlu barkeel lañu, ndaxte dinañu am dalal. ⁵ Ñi muñ barkeel lañu, ndaxte ñoo'y donnu suuf si. ⁶ Ñi xiif ak mar nguur, barkeel lañu, ndaxte dinañu suur. ⁷ Ñi yërmande, barkeel lañu, ndaxte dinañu am yërmande. ⁸ Barek nañu ñi am xol bu set, ndaxte dinañu gis Yàlla. ⁹ Barek nañu ñiy taxawal jàmm, ndaxte doñu Yàlla lañu leen di woowe. ¹⁰ Barek nañu ñi ñu sonal ngir njub, ndaxte nguur asamaan lañu moom. (Matiye 5:3-10)

Ci Nguuru Yàlla la (seetal Marq 4:30-31), bi Matiye di woowe lu bare Nguuru asamaan (seetal Matiye 13:31), lañuy mottali dige yu barkeel yii. Ci Nguuru Yàlla lañuy mottali dige gi ne ñu ñuññ yi ñoo di donu àddina te ñu set ñi di gis Yàlla. Xaarleen xibaar bu baax bi ci barkeel yi ci Nguuru Yàlla!

Yoonu Yàlla jub na

Dëgg-dëgg bi mooy ne Yàlla mbëggeel la (1 Yowanna 4:8,16) te Yàlla du ku bëgg boppam. Yoonu Yàlla yi dañuy wone mbëggeel ci Yàlla ak mbëggeel ci sunu moroom (Mark 12:29-31; Saag 2:8-11). Yoonu àdduna bi, yëngu ci bopp rekk la te ci dee la jëm (Rom 8:6).

Gisal ne Biibël bi dafa wone ne Kiristeen yu dëgg yi dañuy sàmm ndigël yi:

¹ Képp ku gëm ne Yeesu mooy Almasi bi, ci Yàlla la juddoo, te képp ku bëgg ki ko sàkk, dafay bëgg itam ki mu sàkk. ² Ci lii lañu xame ne dañoo bëgg doomi Yàlla, suñu béggee Yàlla te sàmm ndigëlam yi. ³ Ndaxte loolu mooy mbëggeel gi ñu am ci Yàlla, di sàmm ndigëlam yi. Te ndigëlam yi diisul. (1 Yowanna 5:1-3)

"Ndigeeli Yàlla yépp njub lañu" (Sabóor 119:172). Yoonam set na (Tito 1:15). Waaye lu ñu metti la, ñu bare nangu nañu xeeti "jàmbat" yu wuute te xamuñu ne Yeesu ñëwul ngir yàq yoon wi walla yonent yi, waaye ngir matal leen la ñëw (Matiye 5:17), ci leral seen maanaa gu dëgg ak yaatal leen lu ëpp li ñu bare doon xalaat (misal: Matiye 5:21-28). Yeesu jàngale na ne "képp ku leen def te jàngale leen, dinañu ko woowe mag ci nguurug asamaan" (Matiye 5:19) (baat yi di 'Nguurug Yàlla' ak 'nguurug asamaan' mën nañoo wuutu).

Biibël bi dafa jàngale ne ngëm gu amul jëf dee na (Gàcce 2:17). Ñu bare dañuy wax ne dañuy topp Yeesu, waaye gëmunu dëgg-dëgg njàggalem yi (Matiye 7:21-23) te duñu ko roy ni mu ware (seetal 1 Korent 11:1). "Bépp ku def lu bonn, jalgati yoon la" (1 Yohanes 3:4, KJV) te ñépp a tooñ (Rom 3:23). Waaye, Biibël bi dafa wone ne yërmande dina daan àtte (Gaa 2:13) ndaxte Yàlla am na dëgg-dëgg ab naal ngir ñépp (seetal Luka 3:6).

Saytuy doomu aadama, bu dee wute ak yoonu Yàlla, duñu dox. Ci nguurug junni-junni gi, Yeesu dina jiite ak "benn bant bu weñ" (Alxalaat 19:15), te lu baax dina am ndam ndaxte nit ñi dinañu dund ci yoonu Yàlla. **Jafe-jafey àddina yépp am na ndaxte askanu àddina bi dañoo bañ a dégg Yàlla ak yoonam.** Taarix wone na ne nit ñi mënunu faf faj jafe-jafey askan wi:

6 Ndaxte xel mu jëm ci yaram dee la, waaye xel mu jëm ci Xel mi, dund ak jàmm la. 7 Ndaxte xel mu jëm ci yaram, noonu la ak Yàlla; mënul a wéeru ci yoonu Yàlla, te sax mënul a def noonu. 8 Kon, ñi nekk ci yaram, mënunu neexal Yàlla. (Rom 8:6-8)

Kereceen yi war nañoo jublu ci lu jëm ci ruu gi, te ginnaaw bi ñu tuubee te ñu leen baptiise, Ruu Yàlla day ñëw ngir def loolu ci jamono jii (Rom 8:9), ci kaw sunuy ñakk-doole yu bopp:

²⁶ Ndaxte, rakk yi, gis ngeen seen woote bi: ñi xelu ci àdduna bi, ñu bare ci ñoom wooteesu leen, ak ñi am doole, ak ñi cosaanu, ²⁷ waaye Yàlla tànn na ñi ñàkk xel ci àdduna bi ngir rusloo ñi xelu, te Yàlla tànn na ñi ñàkk doole ci àdduna bi ngir rusloo ñi am doole; ²⁸ te yëf yu suufe yi ci àdduna ak yi ñu tuuti, Yàlla tànn na leen, ak yi amul, ngir ñàkkal doole yi am doole; ²⁹ ngir kenn ci yaram bañ a màggal ci kanamam. ³⁰ Waaye ci Moom ngeen nekk ci biir Kirist Yeesu, mi nekkoon ngir ñun xel mu jóge ci Yàlla—ak njub, sellal, ak njaay— ³¹ ngir, ni ñu ko binde: "Képp ku bëgg a damu, na damu ci Boroom bi." (1 Korent 1:26-31)

Kereceen yi war nañoo màggal naalub Yàlla! Ci ngëm lañuy dox léegi (2 Korent 5:7), di xool lu nekk ci kaw (Kolose 3:2) ci ngëm (Ebr 11:6). Dinañu barkeel ndaxte dañuy sàmm ndigali Yàlla (Apokalips 22:14).

Lu tax Injiilu Nguuru Yàlla?

Protestan yi dañuy faral di xalaat ne buñu nanguwoon Yeesu niki seen Musalkat, kon wut nañu Nguurug Yàlla. Katolik yu Room yi gëm nañu ne ñi ñu sangu, ba ci liir yi sax, dugg nañu ci seen jàngu ja ni mel ni nguurug Yàlla. Katolik yu Room yi ak yu Penku yi (Orthodox) dañuy xalaat ne ci biir sakramàn yi ak yeneen, ñoom ñu ngiy wut nguurug Yàlla. Donte Kirist yi war nañoo sangu, Protestan yu jóge ci Geres, Room ak Penku yi, ñoom dañuy wut àdduna ngir mu faj jafe-jafey nit ñi. Seen xel dafa nekk ci lu àdduna (seetal Rom 8:6-8).

Wut Nguuru Yàlla njèkk (Matiye 6:33) war na nekk jubluwaay ci dundug Kiristian yépp. Benn jubluwaay, du di wut ay saafara ci àdduna, waaye ci Yàlla ak Yoonam. Xibaar bu baax bi ci Nguuru Yàlla dafay soppo sunuy dund.

Biibël bi nee na Kiristian yi dinañu àtte ak Yeesu, waaye ndax xam nga ne loolu dafay tekki ne Kiristian yu dëgg yi dinañu àtte dëkk yu mag? Yeesu jàngale na:

¹² Benn buur bu am doole dem na ci réew mu sori ngir jël nguur, te dellusi. ¹³ Mu woo fukki jaamam, jox leen fukki mina, ne leen: 'Defleen komers ba ma dikk.' ¹⁴ Waaye waa dëkkam bañ nañu ko,

yónni gañ ñu topp ci gannaawam, di wax ne: 'Bëgguñu nit kii mu nekk buur ci sunu kaw.'

¹⁵ "Kon nag, bi mu dellusee, ginnaaw bi mu jotee

Nguur gi, mu daldi digal jaam yi mu joxoon xalis bi ñu woo ko, ngir mu xam ni kenn ku nekk amee ci njay mi. ¹⁶ Bi loolu weesoo, ki njëkk dikk na, ne ko, 'Boroom bi, sa mina bi jur na fukki mina.' ¹⁷ Mu ne ko, 'Lii baax na, jaam ju baax ji; ndaxte dëggu nga ci lu tuuti, sañ-sañu fukki dëkk laa lay jox.' ¹⁸ Ñaareelu bi ñëw, ne ko, 'Boroom bi, sa mina bi jur na juróomi mina.' ¹⁹ Mu ne ko itam, 'Yaw itam, nga nekk ci kaw juróomi dëkk.' (Luk 19:12-19)

Dëggal ci li nga am léegi lu néew. Kiristian yi dinañu am fursatu jiite ay dëkk yu dëgg, ci benn nguur gu dëgg. Yeesu itam nee na, "Sama payoor ànd na ak Man, ngir jox kenn ku nekk li mu liggéey" (Apokalips 22:12). Yàlla am na ab naal (Yob 14:15) ak ab bërëb (Yowanna 14:2) ngir ñi ko tontu dëgg (Yowanna 6:44; Apokalips 17:14). Nguuru Yàlla dëgg la te mën nga cee bokk!

Ci ndoorteelu atum 2016, jurnaal bi tuddu *Science* amoon na ab jukki bu tudd "Dooley mbooloo yi" bu doon wone ne xel-xalaat bu ñu defar ak jëfandikoo xelug mbooloo mën nañu faj "jafe-jafe yu metti yi" doomu aadama di daj. Waaye, jukki bi xamul woon sax lan mooy "metti" gi, ba tax ba sax xamul nu ñu koy faje. Ñëw gii ci topp ci porogaraami xel-xalaat yu ñu defar, ci dëgg-dëgg, fajul jafe-jafey àdduna bi.

Jokkoo, bu ñu ci génnee topp yoonu Yàlla yu wér yi, dafa wóor ne du am njariñ ci 21eel xarnu bi, ni mu amee woon ginnaaw Mbënd mu Mag ma, bi doomu aadama ñépp bokkoon ngir tabax Tuurub Babel bi ñàkkoon (Jenees 11:1-9).

Jafe-jafey àdduna bi, ci barab yu melni Penku Gu Digg (doonte am na ay ndam yu ñu doon xaar ci jamono ju gàtt, misaal: Daniel 9:27a; 1 Tesalonik 5:3), doomu aadama duñu ko faj—danoo soxla jàmmug Nguuru Yàlla (Rom 14:17).

Jafe-jafey terrorisme international, doonte am na ay ndam yu ñu doon xaar, duñu ko faj (seetal Ezekiel 21:12) ci ñi ñu nax ci Mbootaayu Xeet yi (seetal Apokalips 12:9)—soxla nañu mbégte ak dalu Nguuru Yàlla.

Jafe-jafey àll bi duñu ko faj ci jàppalanteg réewi àdduna bi, ndaxte réewi àdduna bi dinañu jàppale ci yàq àdduna bi (Apokalips 11:18), waaye Nguuru Yàlla mooy faj jafe-jafe yooyu.

Jafe-jafey jëf ju bon ci wàllu séy, dindi biir, ak jaayu cérrí yaramu nit, du Amerig moo koy faj (seetal Apokalips 18:13), waaye Nguuru Yàlla.

Bor bu réy-a-réy bi Amerik, Angalteer, ak réew yu bare yeneen am, duñu ko faj ci ay waxtaan ci diggante réew yi, waaye mujj gi (ginnaaw yàqante bi, ni ko Habakkuk 2:6-8 waxe) Nguuru Yàlla rekk a koy faj.

Xamul ak njàngale mu bon du Nàsiŋ yu Bennoo yi ko faj—Nguuru Yàlla lañu soxla. Xuloo ci wàllu diine du am saafara bu wér ci benn mbootaayu diine yu wuute yuy nangu ne mucc gi mën na am teewul Yeesu bi wér bi nekk ci Biibël bi. Bàkkaar mooy JAFE-JAFE bi ci àdduna te ngir loolu, laaj nañu saraxu Yeesu ak Delloosi gi mu war a def ci Nguuru Yàlla. Xam-xamu paj bu jamono jii amul tontu yépp ci wàllu wérgu-yaramu nit—Nguuru Yàlla lañu soxla.

Jafe-jafe xiif yi, ay mbindéef yu ñu soppí seen jikkoy génétik duñu ko faj, ndaxte loolu moo ngi dugal ay gox-goxaan ci àdduna ci coonob xiif ndax mbey yi mën nañoo yàqu bu baax—li nu soxla mooy Nguuru Yàlla.

Ñàkk gu metti gi am ci yenn gox-goxaanu Afrik, Asi, ak feneen, donte dina am njariñ ab diir ci 'Babylone' bu jamono ju mujj ji (seetal Apokalips 18:1-19), du faj jafe-jafey ñàkk gi—Nguuru Yàlla lañu soxla. Xalaat bi naan, bu dul ci Yeesu, nit ñi mën nañoo indi jamono ju mat sèkk ci 'jamono ju bon jii' teew, ab njoblan la (Galat 1:3-10). Sunu soxla Nguurug Yàlla la.

Jamono junni-junni bu Nguuru Yàlla, ab nguur gu dëgg la gu ñu nar a samp ci kaw suuf. Dina tegu ci yooni Yàlla yu am mbëggeel ak Yàlla ju am mbëggeel niki njiit. Ñi sell dinañu àtte ak Kirist junni-junniy at (Apokalips 5:10; 20:4-6). Nguur gii dina boole ñi nekk dëgg-dëgg ci Eglisu Yàlla, waaye benn mbind ci téere sell yi waxul ne Eglisu Yàlla mooy dëgg-dëgg Nguur gi (bu Katolik bu Rom walla beneen). Eglisu Rom bañ na njàngalem junni-

atum bi, te ci kanam dina bañ bu gëna metti xebaar bu baax bi nekk ci Biibël bi, ni nu gënee jege njeextal li. Lii mën na am ñu ko siiwal bu baax ci xibaarukaay yi, te loolu mën na tax ñu matal Matë 24:14.

Ci jamono ju mujji, Nguuru Yàlla dina boole "Yerusalem bu Bees bi, di wàcc jóge asamaan, jóge ci Yàlla" (Apokalips 21:2) te yokkuteem du am jeex. Du fa amati njublan, du fa amati naqar, ak dee.

Waare ak dégg xebaar bu baax bu Nguuru Yàlla mooy benn ci tomb yu am solo yi ci Biibël bi. Bindkati Kóllare gu Yàgg ga jàngale nañu ci. Yeesu, Polo, ak Yowanna jàngale nañu ci. Waare 'Kirisiyen' bi gën a yàgg te des ci biti Kóllare gu Bees ga, jàngale na ci. Njiiti Kirisiyen yu njëkk ya ci ñaareelu xarnu bi, ni melni Polikarp ak Melito, jàngale nañu ci. Ñun ci Eglisu Yàlla gu Wéy gi, ñoo ngi koy jàngale tey. Fàttaliku leen ne Nguuru Yàlla mooy mbir mi njëkk mi Biibël bi wone ne Yeesu dafa ko daan waare (Mark 1:14-15). Moom la itam waare ginnaaw bi mu dekke (Jëfi Njiit yi 1:3)—te itam, mbir la mu war a doon lu njëkk la Kristiyen yi di wut (Matiye 6:33).

Li Injiil di wax du rekk ci dundug Yeesu ak dee gi mu dee. Li gënoon a fës ci Injiil bi Yeesu ak taalibeem yi doon jàngale mooy Nguuru Yàlla gi nar a ñëw. Injiilu nguur gi, boole na ci mucc gi jaar ci Kirist, waaye itam boole na ci jàngale jeexitalu nguurum doomu aadama yi (Apokalips 11:15).

Fàttaliku ne, Yeesu jàngale na ne àdduna du jeex bala ñu waare xebaar bu baax bi ci àdduna sépp, ngir mu doon seede ci xeet yépp (Matiye 24:14). Te waare googu léegi la am. Ndax bëgg nga bokk ci jàppale liggéey bu mujj boobu?

Xibaar bu baax bi mooy ne **Nguuru Yàlla mooy safara jafe-jafe yi doomu aadama di daj**. Waaye, ñu bare bëgguñu koo jàppale, te bëgguñu koo dégg, te bëgguñu gëm dégg gi ci nekk. Nguuru Yàlla day sax ba fàww (Matiye 6:13), waaye "àddina sii di na jàll" (1 Korent 7:31).

Yégal xebaar bu baax bu dëggu bi ci Nguuru Yàlla, loolu mbir la mu ñu jàpp ci sunu xol ci Eglisu Yàlla bu Wéy bi. Danuy goor-goorlu ci jàngal lépp li Biibël bi jàngal (Matiye 28:19-20), boole ci Nguuru Yàlla (Matiye 24:14). Ci biir bi nuy xaar nguur googu, war nanu jàng te topp yooni Yàlla te dëfal ñi bëgg a gëm dégg gi.

Ndax waroo jàppale ci yégle Injiilu Nguurug Yàlla ju ñëw jii? Ndax dinga gëm Injiilu Nguurug Yàlla?

Eglis bi Dul Jeex bu Yàlla ***(Continuing Church of God)***

The USA mailing address of the *Continuing Church of God* is 917 W. Grand Avenue, Unit 109, Grover Beach, California, 93433 USA; website www.ccoq.org.

Continuing Church of God (CCOG) Dalub web yi

[CCOG.ASIA](http://www.ccoq.org/asia) Dal bii dafa jëm ci Asi.

[CCOG.IN](http://www.ccoq.org/in) Dal bii ñeel na ñi am askanu End..

[CCOG.EU](http://www.ccoq.org/eu) Dal bii, waa Tugal lañu ko jëmale..

[CCOG.NZ](http://www.ccoq.org/nz) Dal bii, ñi dëkk New Zealand ak ñineen ñi am askanu Angalteer lañu ko jëmale.

[CCOG.ORG](http://www.ccoq.org) Lii mooy dalu web bu mag bi bu *Continuing Church of God*.

Dafa liggéeyal nit ñi ci gox-goxaan yépp. Am na ay jukki, ay lëkkalekaay, ak ay wideyo.

[CCOGCANADA.CA](http://www.ccoq.org/canada) Dal bii, ñi nekk Kanada lañu ko jëmale.

[CCOGAfrica.ORG](http://www.ccoq.org/africa) Dal bii, ñi nekk Afrig lañu ko jëmale.

[CDLIDD.ES](http://www.ccoq.org/philippines) Jàngu Yàlla bi, di wéy. Lii mooy dalu web bi ci làkku Espaañ ngir *Continuing Church of God*.

[PNIND.PH](http://www.ccoq.org/indonesia) Eglisu Yàlla bu Wéy. Lii mooy dalu web bu Filipiin bu *Continuing Church of God*. Am na ay xibaar ci Angale ak Tagalog.

Dal yu xibaar ak taariix

COGWRITER.COM Dalub web bii ab jumptukaay bu mag la ngir yégle, te am na ay xibaar, ay njàngalem, ay jukki ci taariix, ay wideyo, ak ay yeesal ci wallu yégle.

CHURCHISTORYBOOK.COM Lii ab dalu web la bu yomb a fàttaliku, am ay jukki ak ay xibaar ci taariixu jàngu bi.

BIBLENEWSPROPHECY.NET Lii ab dalu rajo bu nekk ci internet la, ci làkku Angale, di wax ci xibaar yi ak waxtaani Injiil. BNPI.NET am na ay làkk yu bare.

Chaaneel YouTube ak BitChute ngir Waare yi ak Waare yu gàtt yi

BibleNewsProphecy Sànnal. Widewo yu gàtt yu CCOG.

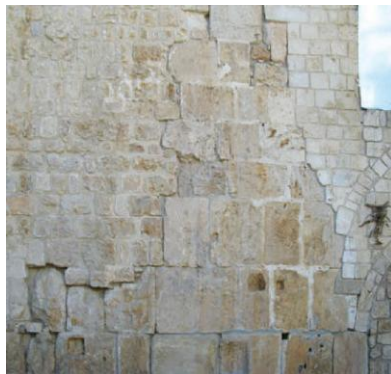
CCOGAfrica Sànnal. Bataaxali CCOG ci làkki Afrig.

CCOG Animations Sànnal ngir jàngale ay wàll ci gëm-gëmu Kirist.

CDLIDDSermones Sànnal bi am na ay bataaxal ci làkku Espaañ.

ContinuingCOG Sànnal. Waarey video yu CCOG.

Nataal bii ci suuf dafay wone yenn ci tuñ yi tuuti ñu desoon (ak yeneen ñu ci yokk gannaaw) ci benn tabax bu nekkoon Yerusalem, ñu koy woowe yenn saa yi Cenacle, waaye li ko gëna leerale mooy Jàngu Yàlla bi ci Tundu Sowwu Yerusalem (bi ñu tudde léegi Mt. Zion):



Ñu ngi jàpp ne fii mooy bërëb bi amoon jàngu Kirist bu njëkk bu dëgg. Benn tabax bu ñu waare woon ci biir 'Injiil bu Nguuru Yàlla' bu Yeesu. Tabax la woon ca Yerusalem bu daan jàngale Injin bu Nguuru Yàlla.

Looloo tax itam ñu ngi sant Yàlla saa su nekk, ndaxte...yeen, samay rakk, dangeen roy jàngu Yàlla yi nekk ci Yahuuda, te ñoom ñu topp Kirist Yeesu. (1 Tesalonik 2:13-14)

Xeexal bu baax ngëm gi ñu joxoon ñi sell benn yoon te du soppiku. (Yudas 3)

Mu (Yeesu) ne leen: «Faww ma wàccee xibaaru nguurug Yàlla ci yeneen dëkk yi itam, ndaxte loolu lañu ma yónni.» (Luk 4:43)

Waaye wutleen nguurug Yàlla, te yile yépp dinañu leen yokku. Buleen ragal, sama mbooloo mu tuuti, ndaxte seen Baay bëgg na leen jox nguur gi. (Luk 12:31-32)

Te xebaar bu baax bii bu nguur gi dinañu ko waare ci àddina sépp ngir mu doon seede ci xeet yépp, kon la muj gi di ñëw. (Matiye 24:14)